

Izhaja 1. dne vsakega meseca. Naročnina letno 18 L, posamezne številke 1 L 50 st. — Uredništvo in upravnništvo v Gorici, Corso Verdi 37. — Redakcija lista se zaključuje 20. dne vsakega meseca. Rokopisi se ne vračajo.

VSEBINA: Društvenim odborom — Kako naj postavimo temelje krajevnemu krajeslovju — Vodstvo uprave prosvetnih društev — Zdravje naroda — Za napredek naših društev — Alkohol proizvoditelj in pospeševalec nenravnosti — Društveno gibanje — Sport — Književnost — Gospodin Franjo Razno — Dijaški vestnik.

Podružnica Ljubljanske kreditne banke v Gorici,

Corso Verdi „Trgovski Dom“

Brzjavni naslov: Ljubljanska banka.

Telefon št. 50.

Centrala: Ljubljana.

Delniška glavica SHS kron 50 milijonov. :: :: Reserva SHS kron 45 milijonov.

Podružnice: Brežice, Borovlje, Celovec, Celje, Maribor, Ptuj, Sarajevo, Split, Trst.

OBREŠTUJE vloge na knjižice po 4%. Na daljšo odpoved vezane vloge po dogovoru.

NAKUP in PRODAJA vsakovrstnega tujega denarja. — **IZVRŠUJE** vse v bančno stroko spadajoče posle najkulantneje.

Uradne ure za občinstvo 8^{1/2} 12 in od 3 5. Ob sobotah pop., ob nedeljah in praznikih se ne uraduje.

Ženiti se hočem!

Saj zdaj imam na izbero pri

Breščaku

obilu lepega, cenega in solidnega

Pohištva

Gorica, Via Carducci št. 14.

ELIJA ČUK, - Gorica

Piazza Cavour št. 9 (levo) (prej Stolni trg)

Priporoča svojo bogato zalogo šivalnih strojev iz inozemskih svetovno znanih tovarn: »Pfaff Gritzer«, »Kaiser«, »Köhler«, »Neuman«, »Dürkopp« in dunajskih proizvodov »Rast & Gasser«. Tvrdba nudi odjemalki šivalnega stroja brezplačen pouk v umetnem vezanju (rikamiranju) na stroj. Bogata zaloga dvokoles »Puch«, »Stadt«, »Styria« in »Regent«, gramofonov. Pneumatike »Dunlop«, »Pirelli«. Delavnica in popravilnica. Stara kolesa emaljira in ponikla v vsaki poljubni barvi.

Priporoča se najtopleje

Elija Čuk, sodni izvedenec.

Josip Štrukelj

Gorica, Piazza Cristo št. 1

priporoča sl. občinstvu v mestu in na deželi svojo

stavnno ključavničarsko delavnico.

Izvršujem vsa v to stroko spadajoča dela najsolidnejše in po najnižjih cenah.

Resnost!

Točnost!

ALOJZI PAHOR

Via Carducci 3.

Najmodernejša
• krojačnica. •

Specijalist za izdelovanje družabnih in
promenadnih oblek.

:: KAVARNA ::

„ADRIATICO“

v Gorici na Travniku

tik cerkve Sv. Ignacija.

Postrežba z izvrstno kavo in likerji
Dnevno najnovejši časopisi. Biljard,
šah, tarok itd. itd.

Za obilen obisk se priporočata

Nadig-Pečenko, lastnika.

:: DOBROZNAN ::
DOMAČ STEKLAR

ANTON KOREN

V GORICI, GOSPOSKA ULICA ŠT. 4.

Velika zaloga steklenic, kozarcev, krožnikov, skled, petrolejk, šalic, zrcal, nožev, vilic, stekel, naloženih porcelanastih predmetov, sploh vseh steklenih in porcelanastih izdelkov.

Bogata izbira okvirjev za podobe od preprostih do najfinejših. — Lastna steklarska delavnica. — Postrežba poštna.

Mihael Kozman

GORICA — V RAŠTELU ŠTEV. 27.

Občeznana trgovina s kuhinjskimi potrebščinami vsake vrste. — V zalogi so: Rešeta, škafi, orne, brente, sita, solnice, lesene žlice, pipe, stolice, nečke, sejalniki, koši, jerbasi itd.

Zaloga . . . kadi, glinastih posod in steklenih predmetov.
vinskih sodov . . .

Zaloga krogel za kroglanje iz najtršega lesu.

POSTREŽBA SOLIDNA. o o o CENE NIZKE.

NA DEBELO! :o: NA DROBNO!

Bruno Saunig - Gorica

Via Carducci št. 3 (nasproti Montu).

USNJE čevljarske in sedlarske potrebščine.

VRVI Tržaški biči, bičevniki.

PASOVI Glavno zastopstvo Cavalier-Crema.

Sveče - Kadila - Vosek

Nakupuje čebelni vosek po dnevnih cenah.

Društvenim odborom.

KAKOR kaže, bo letos sleherno društvo priredilo svojo veselico, slavnost, javni nastop itd., kajti prireditve se vrše nedeljo za nedeljo in skoro ne bo vasi, kjer bi se ne bila vršila kakša prireditve. In prav je tako! Vsako društvo naj poda vsako leto potom prireditve javnosti račun o uspehih na izobraževalnem polju.

Po prireditvi pa ne sme društveno delovanje zaspiti. Odborniki morajo obrniti pozornost na tiho kulturno delo. Skrbeti morajo za predavanja, za knjižnico in čitalnico. Skrbeti morajo, da se pridno brez odmora nadaljujejo pevske, dramatične, telovadne vaje. Društveno življenje ne sme po prireditvi zaspiti. Odborniki in člani se ne smejo zadovoljiti z trenutnimi uspehi javne prireditve. Poglobiti morajo delovanje, utrditi ga na znotraj. Kajti edino tako delovanje more roditi dobre sadove.

Odborniki morajo tudi skrbeti za izpopolnitev uprave. Sploh še čaka mnogo dela naše prosvetne delavce.

Da se pa to delo pospeši, se je ustanovila »Prosvetna Zveza«, katere pravila smo v zadnji številki objavili. Društveni odborniki (apeliramo tu posebno na društvene predsednike in tajnike), predložite ta pravila v razpravo v prvi odborovi seji in pošljite takoj pripravljavnemu odboru svoje mnenje. Nadalje sklenite v prvi

odborovi seji pristop k »Zvezi prosvetnih društev v Gorici«. Ne odlašajte, kajti kakor hitro bodo pravila od oblasti potrjena, se boče vršil občni zbor. Na tem občnem zboru bodo morala biti zastopana vsa naša prosvetna društva. To bo prvo zborovanje zastopnikov prosvetnih društev, ki nam bo podalo jasno sliko sedanjega stanja prosvetnega dela v Julijski Krajini. Zborovanje bo moralo biti veličastno, kakor pristojna kulturni organizaciji.

Ker bodo morali zavzeti zborovalci stališče napram vsem hibam in razvadam v našem društvenem delovanju, je nujno potrebno, da se odbori že sedaj posvetujejo o predlogih, ki jih bodo stavili na tem zborovanju.

Nadalje naj društveni odbori nemudoma sestavijo seznam knjižnic in seznam knjig, ki jih želijo dobiti. Naznanijo naj, katere dramatične predstave želijo uprizoriti, da bo mogoče pravočasno preskrbeti knjigo in če potrebno tudi garderobe in oder.

V kratkem bo zveza prosvetnih društev razposlala statistične vprašalne pole, katere naj tajniki nemudoma izpolnijo in vrnejo.

Društvene tajnike pozivljamo, da nemudoma odgovore na vse dopise, ki jih bodo v kratkem prejeli od pripravljavnega odbora.

Društvene blagajnike pozivljamo, da poravnajo naročnine za »Prosveto«.

Prosimo vse društvene delavce, da razširjajo »Prosveto«, ki je edino glasilo naših kulturnih društev.

**Prilavljavni odbor »Zveze prosvetnih društev«
v Gorici.**

JOS. JURCA

Kako naj postavimo temelje znanstvenemu krajeslovju ?

Kulturni narodi ne umrjejo; če pa umrjejo, umrjejo kulturno. Bodi mi dovoljeno, da uvrstim tudi ta izrek med narodna gesla v podobnem smislu kakor geslo o pogumnem vojaku, ki ne pade: če pa pade, umrie unaške smrti. Moderni prosvetljeni narodi, pa naj bodo še tako majhni, se razločujejo od starih nekulturnih in če jim naklo- uijo smrt bogovi, zapustijo zgodovini lastno sporočilo, kdo in kaj so bili in da so bili vredni vrstniki drugih narodov. Padli so le po krivdi in nasilju močnejših, ki pa ne morejo več potvarjati zgodovine in ki jih zgodovina obsodi.

Najnovejše sistematično izpreminjanje in pačenje slovenskih in hrvatskih krajevnih imen, ki posega po mojem mnenju zelo globoko v naše narodno življenje, ker hoče izbrisati na zunaj etnografski značaj dežele, smatram za protikulturni čin. Da bi naša imena izginila in nova obveljala, se mi zdi ob našem čustvovanju skoraj nemogoče. Plašljivo nam odmeva v duši Gregorčičeva pesem o krivicah in o tujcu — sedaj sodržavljanu — ki na starem pergamentu — naši deželi — briše naša slova, ki jih ne razume, in piše svoja. Vprašanje je, če se uprava zaveda protikulturnosti svojega početja in naše občutljivosti v teh stvareh. Krajevna imena, ki so na naši zemlji staroslovenska, so za nas dragoceno sporočilo starodavnosti, naša najstarejša in edina zgodovina, najstareše slovensko pismo, pisano v rodno grudo samo, starše celo kakor jezik prvih slovanskih prosvetiteljev sv. Cirila in Metoda. Vsak košček slovenske zemlje je ž njimi posvečen. Kdo more biti tako brezčuten, da jemlje narodu svetinje in od koga izmed nas se more zahtevati, da si jih bo pustil jemati?

Pogled v dosedanje krajeslovja.

Živo željo po razumevanju imen naših vasi, polj, travnikov, gozdov, dolin in rek sem zasledil nešteto- krat pri našem kmetu, ki ta imena največkrat rabi, pa tudi pri izobraženstvu. Priznati pa moramo takoj in brez sramu, da so nam večinoma še z devetimi pečati zaprta knjiga. Ni ga še strokovnjaka, ki bi mogel z gotovostjo odkrivati tu skrivnosti starodavnosti. Poglejmo le, kako oprezno in negotovo, rekel bi tipa- je razlagajo Nemci svoja imena, čeprav imajo o tem že napisane debele knjige. Pritrditi moramo Humboldt, ki pravi: »V krajevnih imenih, najstarejših in najtrajnejših spomenikih, pripoveduje že davno umrli rod sam svoje zgrade in nezdode in vprašanje je le, če mi še razumemo njegov glas«.

Da je to res, nam potrjuje naše krajeslovje, v kolikor smo se ž njim pečali. Iz zanimanja za posamez- na imena so se rodile razlage, zgodovinske in jezi- koslovne, izmed katerih pa je malokatera obveljala. Za izgled postavim enega najzvedenejših razlagalcev, pokojnega skriptorja ljubljanske licejske knjižnice Pintarja, ki je razluščil marsikateri krajeslovni oreh

in pobijal razlago bohinskega imena Ukanice. Neka- terim je pomenilo to ime: V koncu, on pa je s stališča gorenjščine razložil kot Lokalnice t. j. lokvane, moč- virne travnike za jezerom. Bohinjska imena se zelo skladajo z našimi in ko bi bil šel stvari na dno, bi bil Ukanice gotovo uspešneje primerjal z julijskimi Uk- vami ali našim priimkom Ukmar. Dozdaj imamo ma- lo dognanega oziroma na pol dognanega v primeri z velikanskim napredkom v splošni jezikoslovni vedi. Vzrok je nehvaležnost predmeta in opolzlost razisko- valnih tal. Učenjak po poklicu ne tvega rad svoje slave, svojega znanstvenega glasu tam, kjer je uspel zelo negotov, tem verjetneje pa znanstvena blama- ža. Miklošič se je sicer podal tudi na to polje, toda z edinim namenom, da prouči sklanjatev lastnih imen in njih oblikoslovje. Žal, da ga ni nihče zainteresiral za naše krajeslovje samo; gotovo bi imeli zdaj že vse lepo razloženo.

Kier ni znanja, tam pa zasnuje pravljica in pri- poveduje svojo več ali manj čudovito razlago. O na- ših Obersnelih boste čuli pripovedovati, da so se priselili iz Oberštajerskega, o gorskem prehodu Benečiji, ki drži na Otlico, pravijo, da so tam Benečani odpravljali rudo, o Ajdovcih, da so se izmed vseh najzadnji pokristjanili itd. Vse to ne znači nič dru- gega kot težnjo za spoznanjem in ljudsko tofmačen- je imen, ki se opira na goli zvok. Pa tudi jezikovne razlage, v kolikor posegajo kar po navadnih občnih izrazih brez ozira na staroslovenščino in posebni ustroj krajevnih imen, so največkrat zgrešene. V malo slučajih postane iz občnega imena kar narav- nost lastno. Tudi zgodovinskimi razlagam ni zaupati. Če se imenuje Vogrsko po znameniti cesti »strate Hungarorum«, kako naj si potem razlagamo drugod slična imena, n. pr. bosansko rečico Ugar, in naš priimek Vogrič? Tako nastaja ono izročilo in ono slovstvo, ki je naiznačilneje označim z besedo kra- jevno bajeslovje. Tudi jaz sem je že zagrešil. Ne smatram ga za hudo nesrečo, kaiti iz njega se rodi prei ali slej pravo spoznanje ali vsaj metoda, kako dospeti do tako zaželjene resnice. Najlepša je ljud- ska etimologija tam, kjer se zaveda slabosti in je niena razlaga šaljiva. Tako razlagajo Kraševci za- gonetna imena Tomai, Dutovlje, Utovlje s pripo- vestio o tomaiškem grofu, ki je razkazoval svojo ob- širno last z besedami »Odtovlje dotovlje je vse to moje«.

Z zemljenisnega in zgodovinskega stališča nam je popisal našo deželo Simon Rutar, s krajeslovnim problemom se ni mogel baviti, pač se ga je zavedal in nani opozarjal spričo tozadevnega delovanja ita- lijanskih znanstvenikov in politikov. Pietro Kandler je predvsem z zgodovinskim interesom prepotoval vso Istro, pregledal takorekoč vsak kamen, če ni starinski in če ne nosi kakega rimskega napisa. Se- veda je nalezl na rimske spomenike, ki se dobijo povsod, dokoder je segala nekdanja rimska država. Tudi srednjeveške spomenike in listine je zbiral in tolmačil, slovenskih in hrvatskih seveda ne, ker nam

ni bilo nikdar dano, da bi bili mogli živeti mirno svoje slovstveno življenje. Naša zgodovina je bila zgodovina zatiranja naroda in jezika. Razumemo navdušenje in idealizem Kandlerjev in drugih, ki so raziskovali naše kraje in jih smatrali za svoje, ker je krilo spomenike če ne njihove, pa vsaj rimske slave. Podoben občutek preveva nas na Koroškem in Zgornjem Štajerskem, toda stvarni razložek je velikanski. Takrat je bil čas z ogromnim kulturnim delom spraviti na dan vso resnico in posvedočiti, da je vkljub vsemu značaj dežele vendarle slovanski, kar pravijo jasno krajevna imena. To se ni zgodilo in tako je mogel izdati ob koncu vojne Pietro Savini v čisto italijanskem smislu svojo knjigo imenovano »Origini« posvečeno julijski nomenklaturi. Posebno poglavje govori tudi o slovanskem nazivoslovju. Savini loči predzgodovinsko, venetsko, predrimsko, rimsko in sedečo barbarsko dobo, izmed katerih je vplivala na krajeslovje najbolj rimska. Predrimski uplivi so prešli v rimsko dobo, se tu romanizirali in štejejo napram kasnejšim slovanskim za rimske. Slovanske vplive omalovažuje, da jih ne more bolj; prvič so slovanska imena, ki niti niso dovoli ustaljena, prešla v javno rabo le po zaslugi vojaško-zemljišnega zavoda na Dunaju, drugič pa to niti niso prava imena, ker so silno preprosta po vzorcu hrib, dolina, reka, tako da so za javno upravo povsem nerabna. Migljaj ni zgrešil svojega cilja, danes vidimo, da se ta imena res odpravljajo in nadomeščajo z italijanskimi. Mi smo se Saviniju iz srca nasmejali in ga prav površno odpravili, le posamezniki so se resneje potrudili že poprej, da zanesejo znanstveni interes v to vprašanje tudi s slovenskega stališča. Omenjam klanonika Matijo Silo, ki je zbiral gradivo in proučeval naša imena, nadalje planinsko slovstvo, v katerem je Trentar (župnik Abram) opisal Trento. Dr. Tuma pa na podlagi lastnih študijskih tur predložil in orisal Reziio in naše Gore s posebnim oziranjem na nazivoslovje. Slednji je opozoril na to, da bi bilo za natančno proučitev našega ozemlja, zlasti planinskega sveta, potrebno sistematično sodelovanje večjega števila izobraženih raziskovalcev, zlasti akademične mladine. Mnogo žrtev in truda je v takem delu, ki ga posamezniki ne zmagajo; zato mu bo treba dati še širšo podlago.

Kaj vsebuje in kaj obsega krajeslovni problem?

Predvsem vprašanje, kaj so krajevna imena, kako metodo raziskovanja njih medsebojne zveze in kako nastajajo, se ohranjajo ali izginjajo po vplivu drugih narodov, nadalje pa ravno tu prav posebno važna.

Kar omenja Savini, da so slovenski kraji nazvani po najprimitivnejšem vzorcu: hrib, dolina, reka, ki so splošna imena, da torej pravih izvornih krajevnih imen niti nimamo, to je njegova temeljna zmeta. Čeprav je že takih in apelativnih slonečih krajevnih in zemljiških označb — raznih Brd je na vsem Julijskem okoli sto, Črnih, Suhih, Ostrih, Oblih in drugih Vrhov tudi ne manj — vendar pa tvorijo v naši silno razviti nomenklaturi le neznamen del. Italijanski raziskovalci pomiljujejo primitivnost in revščino takšnega nazivanja, zato treba pojasniti tudi to stvar.

Kakor hitro je kako občno ime povzdignjeno v lastno, n. pr. dolina pri Trstu postane Dolina, potem je po našem mnenju to ime enakopravno in enakoveljavno z vsemi drugimi. Kot lastno ime ima nov, čisto samostojen pomen, Dolina ni več dolina, ampak vas.

To se izraža v vsem. Reka, n. pr. ki je s Savinijevega stališča prav gotovo čistega slovanskega izvora, ne le, da ni več reka, ampak značaj njenega lastnega imena vpliva celo nazaj na njen izvor, na vodo samo, tako da se po svojem mestu imenuje Rečina namesto Reka. Idrija in Bela, prvotno vodni imeni, kažete istotakšno vzvratno moč na svoji reki, ki se imenujete Idrijska in Belca. Tudi tam, kjer na zunaj ne opažamo tega zanimivega prevrejevanja imenskih vrednosti, moramo vendar čutiti latentno moč lastnih imen, katerih težnja je nadaljni samostojen razvoj. Ipava, najprej voda in šele potem dolina in trg, kaže tendenco, da se razvije v Ipavščico. Ob takšnih vzgledih se vesten raziskovalec poglubi v ekonomijo, modrost in prirodni razvoj jezika. Ne smemo misliti, da je tako imenovanje specifično slovansko. V vsakem jeziku je doma, tudi v italijanskem. Zato ne iščemo Piemonta pod Abruzzi in se ne spotikamo nad tem, če se imenuje kaka večja gora Gransasso ali Monte Maggiore.

Tudi si ne prikrivamo, da je v modernih časih ob razvitem prometu tako imenovanje neprilичno. Za primer vzemimo koprski okraj, ki ima dva Boršta, kar je sitno za upravo. Avstrijci so si pomagali tako, da so imenovali enega s slovenskim, drugega z italijanskim imenom, sedanja vlada imenuje enega Borste, drugega Moccò. Naravni razvoj bi bil prinesel imenovanje Dolinski in Mareziganski Boršt, kakor imenuje ljudstvo na Krasu dve različni Brdi Grahovo in Filipče Brdo.

Za naš namen vidim v takem apelativnem nazivanju prednost. Ne le, da je umljivo ali vsaj lahko razločljivo, ampak nas tudi opozarja na temeljno delitev vsega imenovanja sploh. Vse nazivanje je ali naravno, stvarno in v njem ne vidim slabosti, ampak prednost označb kakor Staroselo, Dolga poljana — ali pa je konvencionalno, slučajno, imena mestnih ulic, ladij, krstna imena oseb in po Saviniju tudi Julijska imena iz rimske dobe imajo ta izvor. Naravna imena se rodijo s krajem in njegovim ljudstvom, konvencionalna so nadeta. Če se vprašamo, zakaj se kdo imenuje Ciril, je mogoče le nestvarni odgovor: Zato, ker ga niso krstili za Metoda. Konvencionalnost je izraz mestnega, prirodne lastnosti kmetijskega življenja, prva je izpremenljiva in potrebuje zgodovine za svoje ovekovečenje, druga je večna kakor priroda sama, in kar izraža, je resnično in neminljivo brez zgodovine in proti vsaki zgodovini.

Temu nasproti je zgodovinska tendenca, ki jo zastopajo italijanski pisatelji, usmerjena za tem omalovaževati vso prirodnost, ker kaže golo vsakdanjost in ne razodeva nič posebnega, vrednost in kulturni pomen imajo le tista imena, ki nas spominjajo zgodovinskih moč in njihovih slavnih činov. Taka imena so Julijske Alpe, Čedad (Civitas Julia), Friuli (Forum Julii), Pola (Pietas Julia), Postumia (Arae Postumiae) — Postojna. Tudi slovenski krajevni zaklad hrani vse polno, da, pretežno večino dragocenih spominov na starodavne osebnosti, zelo mnogo imen je izosebnih n. pr. Grahovo, Anhovo, Volče — toda to imenovanje je prirodno prav tako kakor prej omenjeno stvarno nazivanje, prosto vsake težnje po slavi in evekovečenju v zgodovini, kar je značilno za rimsko dobo. Prvo naše temeljno spoznanje bodi: Slovenske in hrvatske krajevne označbe na tem ozemlju so nastale naravnim putem ter so ali stvarne ali pa osebne.

Po narodnem načelu je ime naše dežele Primorsko, po zgodovinskem pa Julijsko. V dahu slo-

venskega jezika zadostuje Julijsko za označbo, primeri Kranjsko, Koroško in Štajersko; Krajino izpustimo, ker nas preveč spominja mejnega grofovstva in graničarstva.

Na sedanje Julijsko smo se priselili Slovenci in najbrž večina istrskih Hrvatov v 6. stoletju po Kr. po odhodu Langobardov v Italijo, in sicer kot poljedelci in pastirski narod do tja, od koder je segalo polje in paša, v pretežno planinskih krajih. Za mesta in morje, pa tudi za širne ravnine našim pradedom ni bilo mar, kar si najlažje raztolmačimo na ta način, da so bili že v svoji prvotni domovini planinski narod in *niso poznali morja in mest*. Narodna meja med Slovani in Furlani je še dandanes skoraj natančno zemljepisna meja med brdjem in ravnino. Tudi se ne polastijo Trsta in istrskih obmorskih mest, pač pa mestnih okolice, tudi v istrskih ravninah ostane romansko oziroma romanizirano prebivalstvo. Ves srednji vek in celo v 19. stoletju veže fevdalna ustava slovenske kmete na zemljišča, njih naravni dotok v mesta ni dovolj jak in je zato podvržen asimilaciji, šele v 19. stoletju dosežejo osebno prostost in tedaj razvijejo svojo silo in vpliv tudi na mesta. Naravne asimilacije je konec, na njeno mesto stopi nasilna asimilacija.

Predrimski Tergeste je tudi Slovincem Tergeste, in sicer z izgovarjavo črke g kot g, šele kasneje postane v njihovih ustih iz Tergeste Tr(ge)st, Trst, kar svedoči pridevnik tržaški = tergestski, ki bi bil drugače nerazložljiv. Italijansko ime Trieste si razlagamo istotako iz Tergeste s pomočjo beneškega narečja, ki izpreminja mehki g v j, torej manjo namesto mangio, fajo namesto fagio. Trieste in Trst ste torej bratski imeni, katerih oče ni italijanski, ampak predrimski Tergeste, obe enako pravilni in upravičeni, le z razločkom, da odgovarja naš Trst slovenskemu književnemu jeziku, italijanski Trieste pa je fonetičen, odgovarja le narečju, v resnici bi se moral pisati še dandanes Tergeste in izgovarjati s splošno-italijanskega jezika Teržeste. Naš Koper je predrimska Capra, Trsat in Krk predrimska Tersacte in Curicte. Zanimivo je, da je le slovenščina ohranila ta starodavna imena, italijanščina ne: Veglia, Capodistria so kasnejše tvorbe. Kjer se tuja imena ne prilagajajo prav narodnemu jeziku, si jih prilagodi po svoje. Tako smo si mi prilagodili Venecijo, imenujoč jo najpoprej Benetci in kasneje Benetke oziroma Mletci. Vzrok silna razširjenost sličnih imen v slovanskem svetu in ljudska etimologija tedaj še neukega slovenskega naroda.

S tem sem pokazal ono naravno težnjo, da se tuja imena ali sama od sebe ali pa po ljudski etimologiji prilagodijo v ustih prirodnega, neprosvetljenega naroda izgovoru lastnega jezika tudi tedaj, kadar dotični narod ne namerava smatrati jih za svoja. Ta naravna tendenca edina nam daja merilo, dokod je tako prilagodjenje upravičeno in na kakšen način se sme veljavljati. Slovenci smo izgovarjali tuja imena kakor smo vedeli in znali, Köln am Rhein nam je bil Kelmorajn, dokler smo romali tja; zavestno pa jih nismo pačili, ampak smo se s Hrvati vred ravnali po pravilu: «Tudje poštuj, a svojim se diči». Koliko bolj bi moralo biti geslo prosvetljenih narodov: *Suum cuique, vsakemu svoje!* V dobi splošne kulture in časopisja odpade upravičenost omenjene tendence po prilagoditvi tujih izgovorjav. Postali smo objektivni in znamo ceniti individualnost, postali smo tudi demokratični in priznavamo drugim mesto in veljavo poleg nas. Glejte, tudi naši kraji imajo svojo indivi-

dualnost, ki postane spaka, če jo potvöríte, monstroznost, med grdim najgrša stvar.

Na ozemlju, ki je zasedajo Slovenci in Hrvati kot novi gospodarji, se pojavijo v tem in sledečih stoletjih nova izključna slovenska imena, ki preidejo polagoma tudi v listine, v večjem številu šele od l. 1000. dalje. Vobče se glasijo tako kakor še dandanes, le da je bila staroslovenščina polnoglasnejša, zvočnejša in oblikovno razvitejša od novoslovenščine, da je imela nosniške glasove in da se je tedaj črka l še izgovarjala kot l tudi pred soglasniki in končnim trdim polglasnikom. Nosniški ostanek nahajamo v gorskem imenu Rombon, prvotni l imena Bovec = Bolec zasledujemo v latinskem Pletium in nemškem Flitsch. V listinah so naša imena največkrat popačena. Današnji Vrtovin se imenuje l. 1001 napačno Artovna. Tako se zgodi, če piše nemški kronist v latinskem jeziku slovensko ime. Nevednost združena z latinizacijo, germanizacijo in kasneje italijanizacijo nam je prizadevala neprestane krivice. Tak zapisani nesmisel velja namreč stoletja in stoletja več ko naša živa govorica. Ne čudimo se srednjemu veku, ki je bil neuk in nekritičen in ki je z besedilom pravnih listin varoval stoletne pravice, strmimo pa, da moderni zgodovinarji in znanstveniki, zastopani v komisijah, brskajo v muzejih po srednjeveških spakih, ki so jim več vredna ko tisočletno nepretrgano svedočanstvo vseh naših generacij. Vsled podobnega enkrat zapisanega nesmisla je moral postati tudi Gregorčičev ljubjeni Krn, o katerem ves zadivljen poje, kako prekrasno se blešči in leskeče v zlatu in škrlatu — Monte nero.

Vkljub temu, da smo na tem ozemlju šele okoli 1350 let, razodevajo naša imena silno starodavnost prav tako kakor na Balkanu, kamor so se Jugoslovani priselili v istem času in deloma šele pozneje. To je dalo povod za takoimenovano ilirsko teorijo, ki je smatrala Slované za prastanovalce na tem ozemlju, za potomce nekdanjih bojevitih Ilirov. To naziranje nasprotuje zgodovini in za naš namen ni potrebno. Najbolj starinski značaj se razodeva pri vseh narodih v osebnih imenih, tako da so si še v staroslovenščini in staronemščini silno podobna. Zelo mnogo vasi, pa tudi zemljišč se imenuje po prebivalcih oziroma posestnikih, pravzaprav bivših posestnikih. Iz zemljiškega imena Bošutovec smemo sklepati, da se je imenoval morda pred več kot tisoč leti njegov staroslovenski lastnik Bošuta. Taka imena so posebno zanimiva, vsebujejo naše krajevne zgodovine tisočletni glas, dih rodne grude. Vsak kraj jo ima, s posebnim kombinacijskim darom in uvaževanjem krajevnih okolnosti se da razpečatiti skrivnost starodavnosti. Pa ne le osebna, tudi stvarna imena so starša ko prvi slovanski Julijci. Smatrati smemo, da so jih večino prinesli s seboj iz stare domovine, katere edini spomin nam je ohranjen v njih.

Razločevanje imen, stvarnih in osebnih je silno važno, včasih pa tudi težavno. Gorenje je stvarno, Vrtovče, Črnigoji pa osebno označenje. Vrtovče je vas Vrtovcev, toda to ime je treba analizirati dalje in tako dospemo do stvarne podlage Vrt, to je do onih značilnih višin, ki jih ljudstvo imenuje Vrtača itd. in ki odgovarjajo nemški krajevni označbi Orta. Ime je torej v svojem jedru stvarno. Drugače je z Mislečami ki izvirajo od Miletov, torej čisto osebnega staroslovenskega imena. V Volčji dragi se združujeta osebni in stvarni element, ker je Volk osebno ime, dočim moramo glede Hotedražice

najprej podvomiti o osebnosti in stvarnosti, ker je sicer Hotidrag osebno ime, Hoti in Draga pa zopet vsako zase element stvarnega imenovanja. Ob raztreseni legi naših vasic se zelo mnogo manjših krajev sklada z dotičnimi priimki, zlasti v Istri, Babiči, Firlugi itd. — praktičen migljaj tudi za velike vasi, kaj je duh krajeslovja in da so priimki neločljivi od proučevanja krajev. Moramo iti še dalje. V marsikaterem oziru še važnejši so hišni pridevki, ki so stari, stalni in so s hišo neločljivo združeni preživeli rodove in rodovine. Priimki so se menjavali, pridevki pa ne. Prvi in drugi niso absolutno različni, nasprotno, često za iste osebe in hiše popolnoma enaki, v enakih se razodeva načelo osebnosti, vsled česar so neločljivo združeni z osebo, drugi pa višinskeje stanovalcu domovinski pečat. Hišnim pridevkom podobna v nepremičnosti in trajnosti so razna zemljiška imena, ki pa lahko vsebujejo priimke in pridevke. Krajevna nomenklatura se sistematično ne da ločiti od priimkov, pridevkov in zemljiških imen, naloga raziskovalca postane s tem obširnejša in zanimivejša, narod in domovina se v njih strneta v eno samo neločljivo celoto, tisočletja združeno z enakimi imeni zemlje in rodov. Do dna občutiti in razumeti to duševno težnost rodne zemlje more le kmetski sin. Mestna kultura pojmuje te stvari bolj mehanično. Zato je potreben trud, da se italijanskemu narodu natančno dopove, v čem nas žali, ko zahteva, da se odrečemo nečemu, čemur se ne moremo nikdar odreči.

Priimki so pravno ustaljeni, odkar imamo krstne matice, le v izrednih slučajih se izpreminjajo s privoljenjem politične oblasti. Bati se je po nekaterih krajih za čistost naših priimkov že zdaj, tem bolj pa potem, ko bodo sčasoma vpeljani civilni registri. Tudi vojaške oblasti bodo gotovo mrcvarile naš pravopis. Pridevki nastajajo lahko še vedno, imajo pa v javnem življenju manjši pomen, nadomeščajo jih hišne številke kakor parcelne številke zemljiška imena. To dvoje edino je torej naša izključna in nemejena narodna last, ker ne posegamo ž njo v javno življenje. Imena krajev spadajo pravzaprav v krajevno avtonomijo občin, ki skrbe za javne napise. Revidirajo in ustalijo se ob vsakokratnem ljudskem štetju, ki je vrši občina v prenesenem delokrogu. Z ozirom na izdajanja zemljevidov si pa navadno lasti tudi vojaška oblast velik vpliv na nomenklaturu in poleg nje v interesu svojega poslovanja razne uprave kakor železniška in poštna. Obramba narodnih imen ni torej ne lahka ne enostavna.

Krajeslovna sistematika in delo, ki nas čaka.

Najboljša obramba bo specifično kulturno delo, s katerim se brez potrebe ne bi ukvarjali in ki nas vede, ker se že moramo baviti ž njim, v globine slovanstva. Kadarkoli sem se poskusil poglobiti v krajevni problem, sem občutil, kakor gotovo tudi vsak raziskovalec, da je tu naše slovensko obzorje preozko, pritegniti moramo živi besedni zaklad srbsko-hrvatski, češki, poljski in ruski in ko ne izhajamo niti ž njim, moramo poklicati na pomoč vekove, jezik pradedov, staroslovenščino.

Prepričamo se pa kmalu, da je krajeslovje sicer zasidrano v splošnem jezikoslovju, vendar pa veda oziroma problem svoje vrste, ki ga moramo zgrabiti čisto od druge strani, sicer ga ne ovladamo. Razlagati katerikoli izraz živega jezika je razmeroma lahko, ker imamo oporo v njegovem

pomenu, krajevna in osebna imena pa so tisočletne uganke, pri katerih se ravno povprašuje po pomenu. Lastno ime ni beseda, ampak le izraz, pojem brez splošne vsebine, le stalna zunanja označba, in le okolnost, da je pri nas nastalo naravnim potom, nas upravičuje, da zasledujemo s pomočjo raznovrstnih kombinacij njegove nekdanje zanke. Prva naloga bi bila izločiti in izluščiti izosebna krajevna imena, krščanska in poganska, pri katerih je za našo svrhu postranskega pomena, če jih analiziramo še nadalje ali ne. Glavno je, da vemo, kraj se imenuje po osebi takega in takega imena. Često je tu razločevanje težko; Libušnje n. pr. se imenuje po Ljubuši, toda kateri, po ženskem osebnem ali planinskem imenu Ljubuša, kakor je nahajamo v Bosni, Ljubuša planina? Struktura osebnih imen je torej važna, navadno vsebuje tudi zanimive elemente, ki so s krajevnimi istovrstni. Črnigoji nas opozarjajo na to, da moramo tudi pri Sviligojih in vseh maloštevilnih sestavljenkah z — goj iskati barvno označbo, katera barva je to, nam pove pastirski izraz svilana. Na tej podlagi je potem razložena cela vrsta imen, Svilengrad, Svilajnac, Svilaja i. t. d.

Če se da vse tako lepo razložiti brez učenih razlag, potem pa pravzaprav lahko opravimo brez sitnega jezikoslovja. So ljudje, ki ne marajo o njem nič slišati, tudi jaz sem že iskal udobnejših metod. Pripomniti pa moram, da imamo zaenkrat še opraviti z neurejenim krajeslovnim kaosom in urediti snov, določiti imenom njih notranjo strukturo na podlagi staroslovenščine, reducirati vse neznano na kolikor mogoče majhno število neznank in jih spraviti v sistem, tega ne zmore nobena druga ko jezikoslovna veda. Ne vem, kako si drugi predstavljajo to stvar, a zame zagonetka ni rešena, dokler ne vidim organske rešitve v sistemu in posameznostih. Pravijo n. pr. da se Sužid tako imenuje na čast sv. Egidiju; neorganičnost imena mi jemlje vero v svetnika. Pričakoval bi Šentegid ali Štegid kakor Štivan in Štandrež. Širše obzorje nam razkrije hrvaški Oštrižid in Židokokvo, ki sta s Sužidom vred starodavna. Da razširim krajevno zanimanje, sem v naslednjem zbral nekoliko slovanske nomenklature, in sicer iz Bosne, ki je za nas dovolj oddaljena, jezikovno pa vendar bližnja, da pokažem velikansko podobnost oziroma bistveno enakost med bosenskiimi in našimi imeni. Pravtako bi bil lahko izbral Češko - slovaško, Poljsko ali Rusko in primerjal ime z imenom toda podobnost bi bila manj očitvidna in moral bi imena šele prilagoditi slovenščini. Češko Usti (Ustje), poljsko Uchanie (Uhanje) in belo ruski Iput (Ipava) naj to izpričajo. Na kar moram v krajeslovni strukturi posebej opozarjati, je zelo razvito glasovno stopnjevanje, lastno vsem azijskim jezikom, staroslovenščini v posebno veliki, latinščini pa v zelo majhni meri. Kjer je zasledimo pri nas po pravilih staroslovenščine, nam je v dokaz, da je naše. Tevče in Tavčar, vsako ime zase vzbuja pomisleke, nekritičen človek ima takoj pri rokah razlago, da so Tavčarji tajčarji t. j. Nemci. Staroslovensko glasoslovje in bosenski Tevčaki nam kmafu povedo, da smo na krivi poti in da spadate imeni skupaj kakor Bevk in Bavčar. Poleg stopnjevanja ne smemo prezreti staroslovenskih krajevnih pridevnikov, o katerih skoraj ne čutimo več, da so pridevniki, tako samostalni so na videz. Njih novoslovenski vzgled je zlat namesto zlaten. V slovanskem svetu pogosten kraj je Lepenie iz višinske korenike lap —, iz katere je naš priimek lapajne in soški pritok Lepenja, pa

tudi gorske oblike z imenom Lope in vas Lopar pri Koprju, Slope nad Rodikom ter vipavski in idrijski Slap. Slap in Slope ste pridevniški obliki, zato: na Slapem. Pridevniške oblike so Skopo, Svinò, Bogo, Vrtovče, Tevče in nešteto drugih, važne so tudi izpeljanke iz njih kakor Žbevnica. Zanimiv pojav pri tem je sestava z s (š, z ž), ki nam omogoča, da pri iskanju korena ta začetni s prezremo. Gorski imeni Kal in Školj ste po tem pravilu istega korena. Iz drugih slovanskih jezikov, ki so deloma ohranili pridevniško sklanjatev tudi pri ženskih imenih, bi sodil, da so krajevna imena kakor Lipa prvotno pridevniška, to nam pojasnjuje marsikatero uganko. Kamna gorica (ne kamnata ali kamena!) Vrhpolja, ki jo pišemo brez ozira na ljudsko govornico Vrhpolje, Gradiška, Vrhnika so najbrž staro-pridevniške oblike.

Bogastvo in oblikovno mnogovrstnost na teh podlagah naj pokažejo sledeči primeri:

Pogosten je priimek Benko in iz njega izvedeni Benkovič, Benčič, Benčina. Ker so vsi sestavljeni, iščemo prvotnejše podstave, ki je po mojem mnenju tudi zelo razširjeni priimek Ban, Bane pri Trstu spominjajo nanj, pa tudi naši Bandelji, istrski Žbandaj, bosanski Bandin pridevnik banji, Banja loka in naša Banjšica. Ta osnova se tudi stopnjuje in pojavi se nam Bone in Boneta, Bonča, Bončina in Zbontar. Ugotovitev takih skupin ima znanstveni pomen, ker spoznavamo medsebojno zvezo imen, način obrazovanja in imamo odslej preiskovati pomen enemu samemu prvotnemu imenu, če ima krajevno podlago, izpeljanke Beneš, Benečija i. t. d. so ž njim lahko samo v posredni zvezi. Glasoslovna preizkušnja z drugim imenom: Jan, Jenko, Janc, Janšar, Jančarija, v Bosni reka in kraj Janja.

Bevk: Bavčar, Bavcon, bavčen, bavšen, Bavšnik, Bavšnik, Bavščica, žbeven, Žbevnica (1014 m) nad Buzetom. Zanimiva je oblika Bavcon, o kateri bi kdo, ki bi brez sistema razmotrival naša imena, sodil na prvi pogled, da ni naša, toda naše nazivoslovje je oblik na -on, -un, -in na -en bogato. Sem spadata tudi Rombon in Slavonija.

Bat: Bate, Batič, Batuje, Batagelj, Bača, Bačar. Batuje nam kažejo značilen način obrazovanja z obrazilom -uj, ki je v bistvu isto kakor -aj zlasti v imenih hribov, v Bosni tudi v ženski obliki aja: Tomaj, Bizaj, Lapaj, Bjelaj, Blagaj, Maglaj, Suhaja, Svilaja.

Vrt: Vrtovin, Vrtovec, Vrtovče, Vrtače, Vrtojba. Vrtojbo izvajam iz Vrtujba po analogiji z Batujami. Kraji z obrazilom -ba so redki, znani so mi Fojba, Ajba in v Bosni rečica Studba enako Studenica.

S tem nam postanete oblikovno bližnji Ajba in Ajševica, katerim se pridružuje tudi Ajdovščina. Ajševici odgovarja oblikovno Lanševica, deblo je torej samo aj oziroma a -. Za Ajdovščino sem dobil analogijo v bosenskih Ajdinovičih, kjer gotovo ne poznajo ajdov - neznažbožcev, in v stari nemščini osebno ime Aido. Zdelo se bo čudno, da vpjetam sem staronemško ime, toda pomisliti je treba, da ste si bili stara nemščina in slovenščina zelo bližnji, za vzgled naj služijo sledeča nemška osebna imena: Ancho, Benko, Bando, Dano, Dino, Ivo, Liubo, Liudo, Milo, Mirko, Nebo, Niko, Nilo, Stibo, Sveino, Krapo, Wido, Winko, Paralelizem s slovanskimi nam pravi, da so nastala v dobi, ko smo bili Slovani in Germani še skupen narod. Zato se je že tako zabrisal njihov pomen. Glede Anhovega postane kar jasno, da tiči v njem staroslovensko osebno ime, naši Sti-

bilji so potomci Stibov in Ajd je moralo biti tudi staroslovensko ime kakor nemško Aido. Kar se tiče obrazila -d, je izpričano v priimkih Baj-de, Ken-da i. t. d., kar se pa tiče korena a-, ga vidim tudi v priimku A-br-am, izvedenem iz krajevnega, zemljiškega ali občnega a-ber. Starega obrazila -ber je še nekaj med nami: Da-ber, Lim-ber, Šum-ber, Av-ber, obrazilo -an, zato Pegam in Pegan, češko Peham, Prodam in Prodan. Abrami so na Krasu, na Nanosu in v Istri. V pomen teh imen se ne spuščamo, dasi ga slutim. Kako daleč sme iti analiza, določimo z gotovostjo, ko bomo imeli zbrano vse gradivo, v začetku je bolje, da analize ne tiramo predaleč; toda j in v kot zapiralca zevi pred staroslovenskimi polglasnimi končnicami sta nam precej dobra kažipotat.

Lav-, slav-: Slavnik v Istri (1080 m), Oslavje, Slavik, Slavšek, Prelovec, Slevnica, Lovčen in cela vrsta zemljiških imen. Sem spada narodno ime Slovenec in Slavenin. Iz naših krajevnih imen in iz položaja Slovenov v prvotni domovini v Zakarpatju proti Antom proizhaja, da so Slovenci planinski narod, staroslovenski Gorenjci.

Čav-, čev: Čaven in idrijski Čekavnik sta si v razmerju kakor čajati in čakati (čakati). Kako nesmiselno je hoditi po razlago k italijanskemu chiave (ključ), naj pričajo bosenske gore: Čavka pl (549 m) z vasico Čečavo, Očavš (1363 m) s selom istega imena, Očevlje in Čevljanoviči. Čečava je zanimiva po svoji reduplikaciji začetnega č. Ta pojav, značilen za najstareše besedotvorje, je dovolj pogosten v krajeslovju. V bosanskem jeziku se imenujejo globoke doline kave: Dedina kava je naš Deden dol, na Notranjskem se pa zovejo te doline kufkave ali kokave. Reduplikacijo nahajamo v Kokanah, Babah s priimkom Babuder, Praprotnik, Konkonelju, Cenčniku, Grgarju (primeri bosenske Gare!) in še več drugih.

Mar-: Marc, Marn, Martan, Mrcina, Marsič, Omersa, kraja Merče in bosenske Marinje.

Tur-: Tura, Turk, Turjak, Šturje. Turjak je nemški preveden z Auersbergom, Miklošič tudi misli na nekdanje divje govedo z imenom tur. Jaz se ne maram vezati na to razlago. Ime je važno, tur je v drugih slovanskih jezikih največkrat pridevnik: Turo polje, Turá laza i. t. d. Zdi se, da tudi v slovenščini sestavlja zlasti zemljiška imena, Trlaz, Trsek. Bosensko - hercegovinski Visitor, Dimitor, Durmitor in Torglavci ali Troglavci spadajo najbrž sem. Vrhovi Nanoške planote nad vipavsko dolino nosijo ime Tura, ki je gotovo gorsko. Šturje bi bilo obgorski kraj in nima nič opraviti v v. Jurijem, ki bi mu mogel dati kvečjemu ime Šentjur ali Šenčur. Tu kakor v Sužidu in marsikaterih Šmarjah in morda tudi v Štandrežu pa vidimo, da je znalo krščanstvo zelo prilagoditi češčenje svetnikov obstoječim krajevnim imenom. Bosenski: Turbe in potok Turjanica.

Tom-: Tomaj, Tomaževica, priimki Tomič, Tomše, Toman, staroslovensko osebno ime Tomislav. V Bosni stoji poleg Oštrega brda Otomlje brdo. Naš priimek Tonkli kaže, da bi bil nastal iz Tomkli, to je iz pridevnika tomek kakor Čebokli iz čebok, če ne pa iz imena Tonko je enako Tomko. Imena na -i in -li so zanimiva, ker bi jih neveščje oko smatralo za tuja: Fabjani, Furlani, Kobi, Mazi, Čebokli, Šorli, Tonkli, Komavli, slovanski značaj teh oblik nam pa svedočijo vzporedne tvorbe: Kobej, Komavec.

Prezreti ne smemo enega pojava. Šavli in Šuligoj sta si v istem razmerju kakor slava in sluti, to je istega korena s stopnjevanjem glasu u v av. Iz

tega pa je takoj razvidno, da spada sem tudi Šuc, ker more biti koren samo šu - in sledeče pritikline so obrazila, ter obstaja možnost, da uvrstimo sem tudi Šumije in Šuntlje. Imen Šumber in Šunka po izvoru ni treba razločevati, ker se dasta lepo razložiti s pritiklovanjem oziroma razlikovanjem glasov. Važno pa je obrazilo t v imenu Šuntelj, ki je silno pogosto kot posredovalno obrazilo med prvotnimi in končnimi pritiklinami, pa tudi samostojna pripona. Šant-elj, Kon-t-elj, pa tudi Faj-t, Kan-te, Po-ren-ta iz Po-r-em-ta. Na enak način je tvorjena tudi naša Trenta, urvažujmo le goro Trem v niški okolici, razlage s priselitvijo furlanskega prebivalstva so napačne. Niti naš priimek Furlan ni furlanski, ampak v zvezi s Frletiči in Frlugi Furlanov najbrž niti prav ne pišemo. Kako pride prvotno neslovanska črka f sploh v našo nomenklaturu? Fajt, Fajdiga, Fevče, Falkin, Fekon in Fekonja, Fatur, Fojba in v Bosni Fojnica, Fatnica in Foča, čegavo je vse to, naše ali tuje? En vir glasu f je izpreminjanje začetnega h v f, tako Fruševica poleg Hrušice, Fabič in Fabjan, toda: Habe, štajerski Hrleti poleg primorskih Frletičev, hrvatska fala poleg hvala, primorska foja in hoja za hvojo. Potoki se večkrat imenujejo po rastlinstvu: Vrbanja, Virbas, Jevšček, zato smatram Fojbo in Fojnico za vodi imenovani po hojah. Končni mehki glasovi izpreminjajo značaj vse besede: Fabjan namesto Habjan, Fevče namesto Fievče, golt-

niško-ustniška skupina ho postane nov ustnik f, ki ga smemo smatrati za goltniško-ustniško-nebniški osrednji glas, ki se pojavlja tudi na koncu kot zveza ustnikov z nebnikom j in izpreminja začetne sičnike v šumnike. Naš priimek Škof in kraji Škofje, Škofljica imajo lahko naravno razlago s-kop-j, v kolikor niso bili takšni kraji resnično škofovsko last. Škof bi spadal v isto vrsto kakor Škapin ali Kopatin. Toda ravno pri glasu f se moramo zavedati, da se gibljemo na meji slovanskega nazivoslovja, Fekonje in Fajdige so Slovenci, ali so pa tudi Fajduti, Flajsi in Foni? Specialne preiskave bi to dognale.

Nanos kaže posebno obrazilo -os, ki pa je slovensko, saj je nahajamo na Koroškem v Krnosu in Podkrnosu, ter v priimku Kravos, ki je istoveten s Kravanjo. Deblo Nan- pa se nam pojavlja pri Nanutih, Nenči jami in če gremo stvari na dno, vidimo pred seboj problem: Ali ste debli Nam- in Nan- istovetni? Če ste istovetni, potem spada sem tudi bohinjski Nomen, trnovski Nemci in sploh priimek in narodno ime Nemcev - narodna imena so obenem krajevna, kakor je razvidno pri slovenskem - ter priimki Neman, Nemanič in Nemanja. Če je pa ime Nanut naše, je istotako lahko tudi Fajdut. Tako smo dospeli do važnih obrazil -ut, -at, -ot, ki spadajo med stara obrazila in ki jih ločimo od sorodnih romanjskih: Levpušček iz levputski, Hrob-at, Drmota.

(Dalje prih.)

Vodstvo in uprave prosvetnih društev.

VELIKO število naših najboljših prosvetnih delavcev nam je vzela vojna. Mnogo se jih je izselilo, starejši so omagali, nekateri so postali malodušni. Kar je pa najmlajših, nimajo zadostne prakse za vodstvo in upravo naših društev. Tem mladim treba spodbude in poduka. Zato je ta razprava predvsem tem namenjena. Iz nje bodo

razvideli, kako treba voditi in upravljati prosvetna društva. Priporočamo vsem prosvetnim delavcem, da to razpravo natančno proučijo, in se v društvenem življenju po njej ravnajo. Ako to store, jim bo delo olajšano in marsikaterikrat si bodo na lahek način pomagali iz zadrege.

Razprava, ki jo priobčujemo, je delo Dr. Pavla Pestotnika, ki je izšlo v celoti kot III. zvezek Sokolske Matice v Ljubljani pod naslovom »Kako voditi in upravljati sokolska društva«. Mi prinašamo to delo v izvlečkih, prilagodeno za naše razmere in naša prosvetna društva.

Dr. Pavel Pestotnik je sam napisal v uvodu k omenjeni knjigi, da ta navodila lahko uporabijo tudi druga društva. Ker smo prepričani, da ne bi mogli napisati za naše razmere boljših navodil, smo posegli po teh in upamo, da s tem ustrezemo najbolj našim prosvetnim delavcem.

»Upravno delovanje je temelj organizacije, ki išče potov in sredstev, da se idejne pobude uresniči.« Tudi to misel je napisal omenjeni pisatelj. Ta stavek, to misel si moramo dobro vtisniti v spomin. Ker če niso pota in sredstva organizacije prava, gotovo slej ali prej delo in ideja zaspi. In vsaka organizacija mora propasti, če nima trdnega temelja.

To delo pa naj pridno čita in naj se po njem ravna tudi naša mladina, da bo spoznala, koliko truda in resnega dela zahteva odborniško mesto kakega prosvetnega društva. Potem bo marsikatera opazka na naslov »odbornikov« prosvetnih društev odpadla in marsikateri nepotreben prepir bo preprečen.

Priprava za volitve novega odbora.

Samoljubje vidi le sebe. Ljudje te vrste ne poznajo dela v društvih, ker nočejo delati za druge in za splošnost!

ODBORU je jamstvo za uspešno društveno delovanje za vse poslovno leto. Biti odbornik prosvetnega društva pomenja čast, zaupanje in ugled, nalaga pa odborniku delo in odgovornost napram članstvu na občnem zboru. Treba je gledati novo osebo od vseh strani, temeljito pretehtati kakovost njene notranjosti, predno jo postavimo med kandidate za novi odbor. Zato priporočam, da se vedno teden dni pred rednim letnim občnim zborom sestane »komisija za sestavo kandidatne liste«. V to komisijo spadajo izkušeni člani, da morejo predlagati najboljše tovariše v izvolitev na občnem zboru. Komisija naj bo sestavljena po gotovem ključu iz članov iz vseh panog društvenega poslovanja (upravnega odbora in njegovih odsekov.) Pri sestavljanju kandidatne liste pa imej komisija v vidiku naslednja načela: a) Glede sposobnosti za gotova dela naj pridejo v kandidatno listo tovariši tako izbrani, da se med bodoči odbor lahko razdelijo funk-

eje; t. j. že pri izbiri moramo na to misliti, kdo bo tajnik, blagajnik itd. Ni vsak tovariš za vsak društveni posel. — b) V odbor naj pridejo najagilnejši aktivni člani. — c) V odbor naj pride vedno nekaj starejših in nekaj mladih pridnih članov. Odbor mora skrbeti za izobrazbo in vzgojo upravnega naraščaja. Društvo mora imeti vedno gotovo rezervo v upravnih poslih izvežbanih tovarišev. Vobče je priporočljivo, da odborniki pritezajo za podrobno odborniško delo mlajše moči izven odbora. S tem vzbudijo v njih pojem in smisel za upravne posle. To je prvi korak za spoznavanje društvene organizacije, pravil, poslovnikov itd.

Tovariši na kandidatni listi so uradni kandidati na občnem zboru. Občni zbor si seveda varuje kot najvišja društvena instanca glede volitve popolno svobodo. Zanj ni nikaka kandidatna lista obvezna. Da se pa skrajšajo razgovori in morda omogoči volitev z vzklikom, mora skrbeti stari odbor za to, da je članstvo na občnem zboru že pripravljeno na enotno kandidatno listo in da je volitev na občnem zboru več ali manj formalno dejanje.

Društveni občni zbor.

a) Priprave.

Redni občni zbor se vrši praviloma v januarju. V zadnji redni odborovi seji pred občnim zborom se določi pripravljajna seja za občni zbor. Ta seja je tik pred občnim zborom, da se da činovnikom ali funkcionarjem dovolj časa, da morejo sestaviti celoletna poročila. Tudi pregledovalcem računov je potreben primeren čas, da pregledajo kot revizorji račune, inventarje in vso društveno gospodarstvo. Na pripravljajni seji podajo svoja poročila vsi činovniki in revizorji.

Namen pripravljajne seje je, da dobi odbor priliko slišati še pred občnim zborom poročila činovnikov, jih dopolniti ali popraviti, morda tudi predlagati bistvene izpremembe, ako vsebujejo netočnosti. **Vsi odborniki so odgovorni občnemu zboru za poslovanje v preteklem poslovnem letu.** Zato ima vsak odbornik pravico in dolžnost, da dobi vpogled v poslovanje in vse stvari, ki se nanašajo na društvo. Neprijetno dirne poslušalca na občnem zboru, ako o eni in isti stvari poroča nevede drug za drugega več činovnikov. Zato se činovniki na pripravljajni seji za občni zbor domenijo, kako sestaviti poročilo, da ne segajo pri poročanju drug drugemu v delokrog. — V nekaterih društvih izdelajo na podlagi poročil posameznih činovnikov enotno poročilo, ki nudi zvesto sliko o društvenem delovanju v vseh njegovih panogah za vse preteklo poslovno leto. To poročilo je bolj uglajeno in skladnejše kot ločena poročila. Ta način poročanja je priporočljiv.

Predsednik pripravi za občni zbor primeren nagovor pri otvoritvi in primeren zaključni govor po končanem občnem zboru. V nagovoru poda v živahnih potezah kratko sliko o društvenem delovanju vobče. Poudari izredne in važne dogodke, ki se tičejo društva v preteklem letu. Na kratko omenja vse dogodke, ki so v zvezi z društvom. Spominja se velikih, splošno narodnih dogodkov. Izpregovori nekaj toplih besedi, spominjajoč se preminulih članov in poudarjajoč odlične njih lastnosti in zasluge za društvo. Predsed. se v uvodnih besedah zahvali vsem izven društva stoječim činiteljem, ki so med letom podpirali društvene težnje (časopisje, občina, zasebniki, itd.) — V zaključnem govoru opozori predsed.

članstvo na naloge in delo v bodočem poslovnem letu, poda v nekaj mislih splošni in podrobni program dela za bodoče leto, povabi vse člane, da zvesto sodelujejo pri prosvetnem delu.

Tajnik poroča o celotnem odborovem delovanju. Začenja z ustanovno odborovo sejo, izvolitvijo činovnikov, izmeno med letom, kateri odseki so v društvu in s kakšno nalogo. Nato poroča o važnejših odborovih sklepih. Ako je potrebno, jim doda primerna pojasnila in utemeljitve. Poroča o tajniškem dopisovanju, pove število sprejetih in odposlanih dopisov. Ob zaključku lahko poda svoje mnenje o društvenem delovanju sploh.

Načelnik poroča občnemu zboru glavne podatke o svojem delu in o delovanju vaditeljskega zbora. Poroča sestavo vaditeljskega zbora in poda statistični pregled o obisku članstva, naraščaja, dečkov, vaditeljskega zbora in tudi ženskih oddelkov, ako nima ženstvo v društvu svoje samouprave in lastnega formalnega občnega zbora. Številke o obisku primerja z obiskom prejšnjega leta in podaja k temu pojasnila. Omenja telovadne prireditve (javne telovadbe, izlete, tekme, udeležbo pri zletih, telovadne tečaje, strokovno izobrazbo vaditeljskega zbora), poudari pomen, obsežnost in uspeh prireditev. Kritika, osebno mnenje in vse pripombe te vrste naj bodo blagohotno in vedno dogovorno z odborom stilizirane.

Izobraževalec omenja v poročilu vse izobraževalne in vzgojne društvene priredbe. Sem spadaio: predavanja, nagovori pred dvoredom v telovadnici in ob gotovih drugih prilikah, poučni razgovori in poročila, poučni izleti, čitanja poučnih člankov, literarni večeri itd. Poroča o uspehih teh priredb in pojasni program in smer, ki ga je imel izobraževalec, oziroma izobraževalni odsek pri svojem delovanju v preteklem letu. Poroča o sestavi izobraževalnega odseka, o številu sej in sporoči v izlečku glavne sklepe tega odseka. Ob zaključku naj poda svoje misli, kako v bodoče to delo še uspešneje nadaljevati.

Blagajnik in računovodja poročata občnemu zboru o gmotnem stanju društva in o proračunu za bodoče leto. Kot finančni poročevalec naj ob zaključku sproži nekaj misli o tem, kako bi se dali društveni dohodki izredno dvigniti.

Knjižničar poroča o stanju knjižnice: število strokovnih, poučnih in zabavnih knjig, prirastek od lanskega leta. Izreka za hvalno darovalcem, izvešča, kdaj so se knjige izposojevale, primerja statistično izposojila tekočega leta z izposojili prejšnjega leta. Poročilo o čitalnici in o razširjanju tiska med članstvom poda novinar. Zaključuje poročilo s poudarjanjem pomena in doseženih uspehov s pomočjo društvene knjižnice.

Gospodar poroča občnemu zboru o splošnem inventarnem društvenem imetju, kako je oskrbovano, ko je zloženo, prirastek vrednosti.

Matrikar (pri manjših društvih poroča to tajnik) obvešča o številu članstva po posameznih kategorijah s 1. januarjem preteklega leta, omeni izpremembe tekom leta, koliko je pristopilo novih, koliko izstopilo, prestopilo, umrlo, koliko je bilo črtanih itd. Končno pove število članskega stanja s 1. januarjem tekočega leta.

Na podoben način podajajo sliko o svojem delovanju arhivar in eventualno drugi činovniki, ako jim je pridelen širši samostojen delokrog.

Odposlanec v odbor »Zveze prosvetnih društev« navede glavne zvezne sklepe, ki se tičejo dru-

štva, in omenja morebitne inicijativne predloge, ki so izšli iz društva za »Zvezo prosv. društev«.

Odposlanci posameznih odsekov v društveni odbor in zastopniki društva v korporacijah izven društva (n. pr. ako ima društvo svojega zastopnika v upravi javne nedruštvene knjižnice itd.), podajo kratko sliko o svojem delovanju tako, da je članstvo tudi po tej strani društvenega življenja poučeno.

Način poročanja. Vsi poročevalci dodajo svojim poročilom rezultate svojega premišljevanja o delu glede svojega delokroga, izrekajo želje in nasvete za bodočnost. Iz poročil mora odsevatiljubezen do dela in do stvari, požrtvovalna težnja, da se društvo lepo razvije in zraste. Kritika je mogoča, mora pa biti kratka in stvarna. Poročevalci naj ne tarnajo na krajevne razmere in posmezne neuspehe. Iz poročil ne sme nikdar izhajati vtis resignacije in črnoglednega pesimizma, temveč ljubezen do dela in požrtvovanja ter nujnost, da napnemo iznova svoje moči do skrajnosti, ker delo premaga vse ovire. — S tem razpoloženjem mora odhajati navzoče članstvo z društvenega občnega zbora. Ne pozabimo, da je društveni občni zbor obenem manifestacija naporenega društvenega dela, ki nas mora navdajati z veseljem na doseženih uspehih in z zaupanjem in prepričanjem, da postajamo vedno jačji in da dosežemo v bodočnosti še večji napredek.

Po končanih poročilih pridejo na vrsto odborovi predlogi za občni zbor. Blagajnik razpoloži za odbor proračun za bodoče leto. S tem je v zvezi določitev višine članskih mesečnih prispevkov. Vse večje obremenitve društvene blagajne (najetje novih prostorov, nakup ali prodaja nepremičnin itd.) spadajo v delokrog društvenega občnega zbora. Odbor mora pripraviti primerne in proučene predloge. Za vsak odborov predlog mora biti določen en odbornik, ki dotično stvar popolnoma obvlada, utemeljuje odborov predlog in daje na vsa vprašanja zadostna pojasnila.

Na pripravljalni seji določi predsednik dva reditelja za občni zbor. Ta dva skrbita za prireditev prostora, prideta na zborovališče vsaj pol ure pred začetkom zborovanja, vodita listo navzočih, skrbita za lastnoročne podpise, pripravita glasovnice in nadzorujeta, da so prisotni samo člani in da glasujejo samo tisti, ki so za to upravičeni. Eden izmed rediteljev naj bo matrikar ali tajnik, ki to najlažje nadzoruje.

Zadnja odborova seja določi tudi dan za članski sestanek, ki se ima posvetovati o kandidatni listi za volitev in o vseh perečih društvenih vprašanjih. Na članskem sestanku je prostor in čas za stvarno pa tudi ostro kritiko. Ako je nujna potreba za večje operacije na društvenem telesu, naj se to na dostojen način odkritosrčno in brez zamere izvrši na članskem sestanku, dočim pa mora ostati društveni občni zbor nekaj slavnostnega in njegov potek mora biti gladek. Članski sestanek se lahko končno veljavno odloči za bodoče kandidate. Ako bi se ne mogel zediniti za enotno kandidatno listo, naj se izvoli na tem sestanku posebna komisija za sestavo kandidatne liste. V komisijo naj se pritegnejo po številu sorazmerno zastopniki iz vseh skupin, ki zastopajo glede kandidatov različna mnenja. Nikdar ne določajte kandidatne liste tako, da bi bila nadpolovična večina iz čisto novih članov. Na kandidatni listi naj bodo izkušeni bivši delavci. Zdravo je tudi načelo, da bodi v odboru zastopana različna starost, n. pr. tretjina

majših, tretjina srednje starosti in ena tretjina starejših. Komisija pripravi končni predlog za kandidatno listo. K posvetovanju lahko povabi predsednika in druge posamezne bivše odbornike, ki pa nimajo glasovalne pravice v komisiji. Posvetovanje je zaupno. Pri končnem sprejetju definitivne kandidatne liste ne sme biti nihče bivših odbornikov prisoten.

Komisija za sestavo kandidatne liste mora vsakega člana poprej povprašati, ako sprejme morebitno izvolitev, predno ga vpiše v kandidatno listo.

Izredni občni zbori se po svoji tvarini bistveno ločijo od rednih, ker obravnavajo običajno izključno le eno važnejšo točko iz društvenega življenja, ki je prišla nepričakovano in spada v delokrog edino občnega zbora. Tudi izredni občni zbor je treba primerno pripraviti.

b) Vršitev občnega zbora.

Odbor se zbere pravočasno na svoje mesto. Reditelji skrbijo za pravilno vpisovanje navzočih v prezenčni listi z lastnoročnimi podpisi po telkočih številkah. Kakor hitro je toliko navzočih, kolikor predpisujejo društvena pravila za pravomočno sklepanje, sporočita reditelja predsedniku število prisotnih. Ako se ne zbere zadostno število, je treba počakati, da v smislu pravil uro kasneje pravomočno sklepa ena desetinka vsega navzočega članstva.

Občni zbor otvori predsednik s pozdravom vseh navzočih, imenuje zapisnikarja, formalno ugotovi, da je bil občni zbor pravilno v smislu društvenih pravil sklican, da proti vršitvi občnega zbora niso bili podani nikaki ugovori in da je udeležba za pravomočno sklepanje zadostna. Nato sledi predsedniška nagovor in potem se prične z dnevnim redom: 1.) čitanje zapisnika; 2.) poročila; 3.) določitev višine članskih prispevkov; 4.) volitve; 5.) prosti predlogi (slučajnosti).

O čitanju zapisnika velja isto, kar je bilo povedano pri odborovi seji. Prečitajo naj se iz prejšnjega občnega zbora sklepi in oni važnejši odstavki, o katerih odbor smatra za potrebno, da je občni zbor o njih obveščen. Če želi kdo pojasnila, mu ga poda činovnik, v čigar delokrog spada dotični predmet. Nato ugotovi predsednik, da je zapisnik prejšnjega občnega zbora v izvlečku ali celotno sprejet.

Na podoben način vpraša predsednik po končanem poročilu vsakega činovnika, ako želi kdo besede. Ako se nihče ne oglasi, ugotovi predsednik, da se je poročilo vzelo na znanje. Ko so vsa poročila končana, poročajo o rezultatih svojega nadzorovanja društveni revizorji. Ker spadajo pod nadzorstvo poleg blagajnika in računovodje tudi vsi oni činovniki in odseki, ki imajo posla z gospodarstvom nad društvenim denarjem, inventarjem in splošnim društvenim imetjem, podajo revizorji svoje poročilo po vseh končanih poročilih, ne pa takoj po blagajniškem poročilu. Ako niso našli večjih napak ali pomanjklivosti, predlagajo, da občni zbor odveže odbor od nadaljne odgovornosti, to se pravi, da se da odboru absolutorij. To odvezo daje predsedujoči vedno na glasovanje. Ako bi se odboru absolutorij po vseh pojasnilih odrekel, izvoli občni zbor posebno komisijo, ki preišče pogrške, poda navodila za zboljšanje v upravi in poroča na bodočem občnem zboru. Ako se smatra za potrebno, določi občni zbor v najkrajšem času izredni občni zbor v ta namen. O takih slučajih se obvesti tudi »Zveza prosvetnih društev«.

Za odločitev članskih prispevkov se odbor vedno poprej temeljito posvetuje, predno predlaga izpremembo v višini.

Volitve se vršijo z listki ali z vzklikom (aklamacija). Ako so predlagane volitve z akklamacijo, mora biti ta predlog dan na glasovanje in mora biti soglasno sprejet. O tem se predsednik prepriča na ta način, da stavi na občni zbor vprašanje: kdo je proti načinu volitve z akklamacijo? Lahko se tudi vrši en del volitev z akklamacijo, a drugi z listki. Ako se hoče predsednik prepričati, uživa li zaupanje vsega članstva in ako hoče dati članstvu priliko, da se izrazi glede njega brez javne kontrole, t. j. z listkom, lahko zahteva za sebe izvolitev po listkih. V tem slučaju poudari, da nima pomislekov proti akklamaciji pri ostalih odbornikih in da zahteva volitve po listkih samo za svojo osebo.

Volitev z akklamacijo se vrši ali za celo kandidatno listo hkrati ali pa samo za posamezne odbornike. O tem odloča večina. V zadnjem slučaju se prečita ime, pove funkcija, za katero je predlagan in nato se glasuje z dviganjem roke. Izvoljen je, ako dobi nadpolovično večino glasov. Ako bi kdo ne dobil zadostnega števila glasov, stavijo posamezniki ali skupine na občnem zboru nov predlog, da dobi večino. Za take in podobne slučaje, kjer je treba pomirjenja duhov in mirnega, neoviranega razgovora med navzočimi, prekine predsednik za nekaj minut zborovanje. Medtem se poizkusi doseči soglasje in gladek potek pri nadaljevanju občnega zbora. Nato otvori predsedujoči iznova občni zbor in nadaljuje dnevni red.

Pri volitvah z listki imenuje predsednik dva do tri člane v skrutinij, ki zbere in sešteje glasove. Ako opazi opozicijo, določi v skrutinij vedno enega izmed opozicijske skupine. Način volitve z listki določajo običajno društvena pravila. Da se izključí vsak dvom in nered, čita eden izmed skrutinatorjev iz prezenčne liste imena navzočih, ostali skrutinatorji pobirajo glasovnice. Vsakdo mora glasovnico oddati osebno. Kadar so glasovnice zbrane, odidejo skrutinatorji v poseben prostor, da ugotovijo izid volitev in sestavijo poseben zapisnik. Medtem predsedujoči sejo prekine ali pa stavi na dnevni red proste predloge. — Eden izmed skrutinatorjev prečita zapisnik o izidu volitev. Zapisnik morajo podpisati vsi skrutinatorji kot priče za pravilno štetje. Zapisnik s priloženimi glasovnicami se zapečati in odda v shrambo društvenemu arhivu do bodočega občnega zbora.

Novoizvoljeni predsed. se zahvali za zaupanje in z vprašanji na posamezne izvoljene odbornike ugotovi, ako sprejmejo izvolitev.

Kdor vodi občni zbor (isto velja za druge seje), ne more istočasno predsedovati in se udeleževati daljših debat. Zato mora predsednik, kadar hoče svoje mnenje obširneje povedati ali kako misel z utemeljevanjem poudariti, vedno za ta čas izročiti predsedovanje v roke svojega namestnika. Iz taktičnih razlogov pa je priporočljivo, da posega predsedujoči enegičneje v debato za ali proti stavljenemu predlogu le tedaj, ako položaj to nujno zahteva. Sicer pa velja za vodstvo občnega zbora, za pretres in glasovanje o prostih predlogih itd. vse to, kar je povedano o odborovi seji. Vsak občni zbor je več ali manj splošna slavnostna društvena seja. Zato morajo predsednik in vsi činovniki nastopati dosledno stvarno in korektno.

Odborove seje.

a) Ustanovna odborova seja (konstitucija).

Po kratkem pozdravnem nagovoru predsednika se preide k volitvi činovnikov. Občni zbor je izvolil imenoma predsednika, njegovega namestnika in načelnika. Druge činovnike izvoli odbor izmed števila odbornikov, ki jih je sicer izbral občni zbor, pa jim činovništva ni pridelil. Na ustanovni seji ki se vrši čimprej po občnem zboru, se prečitajo imena odbornikov in izmed teh se izvolijo tajnik, zapisnikar, izobraževalec, blagajnik, računovodja, matrikar, knjižničar, časnikar, gospodar, arhivar, odposlanci v posamezne društvene odseke v smislu odsekovih poslovnikov, poročevalec za glasilo prosvetnih društev »Prosveto«. — Pri manjših društvih opravlja en činovnik več poslov, ki morajo biti pri močnem društvu ločeno opravljani. Priporočam delitev dela. Nikar ne obremenite preveč enega člana, ki bo nekaj časa pridno vlekel, za daljšo dobo bo pa pod težo prevelikih zahtev omagal. Drobnost in bolj mehanično delo pridelite mlajšim novim odbornikom, da se vživijo v upravne posle.

Pri prvi ali ustanovni seji se določi *delovni red* ali poslovnik za odborove seje. Kjer že obstoja, ga tajnik iznova prečita. Nove člane v odboru je treba opozoriti na njih pravice in dolžnosti, da točno poznajo svoj delokrog. Uredijo se praktična vprašanja: kdo sprejema pošto — to se javi poštnemu uradu, — kdo zbira pristopne prijave (tajnik, matrikar), kdo izdaja društvene izkaznice, znake, zbiranje članarine, določitev namestnikov. Predsednik lahko nekatere svojih funkcij za več časa prideli enemu svojih namestnikov. Po potrebi se pritegnejo k delu tudi odbornikovi namestniki.

Odbor se dogovori glede rednih sej, prostora, dneva in dnevnega časa. Pri tem se je treba ozirati na želje odbornikov in njih zaposlenost. Manjša društva imajo redne odborove seje enkrat mesečno, močnejša društva pa 14 dnevno. Zaradi razdelitve dela v društvu, zaradi odsekovih sej itd. se priporoča, da se odbor odloči za redne seje n. pr. prvi torek v mesecu (pri manjših društvih), ali vsaj drugi četrtek (pri večjih društvih) v društvenem prostoru ob 8. zvečer. Sejo sklicuje po takem sklepu tajnik in ni potrebno, da bi posebej iskal dovoljenja za sklicanje pri predsedniku. Seje se sklicujejo vedno pismeno. Kjer so odborniki v bližini drug poleg drugega, zadostuje sklicanje po okrožnici, v večjih krajih se je pa izkazalo kot najbolj pripravno sklicovanje k sejam po dopisnicah, in sicer tako, da dobi odbornik *povabilo v roke dan pred sejnim dnevom*.

Gostilne ni mogoče priporočati za sejni prostor. Ako se pa mora s tem *zlom* računati, potem naj bo prostor za sejo vsaj oddaljen od direktnih gostilniških prostorov in naj se odbor dogovori z gostilničarjem, *da se more zborovati brez pijače*. Sobote in nedelje so najmanj prikladni dnevi za seje. Ako se odbornik po seji takoj vrne domov, ne bo seja strašilo za odbornikovo rodbino.

V prvi odborovi seji se prečitajo *seznam društvene imetja, društvene obveze in pogodbe, društveni sklepi* glede posameznih-slučajev v društvenem živ-

ljenju (izražanje spomina onim možem, ki so za služni za društvo ali vobče za narod itd.). Vsi odborniki morajo poznati po vseh straneh stanje svojega društva, ko prevzemajo njegovo vodstvo.

Tajnik naj pri prvi seji prečita in obrazloži vsaj glavne točke iz društvenih pravil in spomni važnejših sklepov, ki so jih napravili društveni občni zbori iz prejšnjih let. Odborniki-novinci naj se seznanijo s pravili odsekov, «Zveze prosvetnih društev» in njenimi načelnimi sklepi.

b) Redna odborova seja.

Vrši se vsaj enkrat mesečno, pri močnejših društvih dvakrat. Glavni činovniki naj vzdržujejo med seboj vedno ožjo zvezo (predsednik, njegov namestnik, tajnik, načelnik, blagajnik, novinar, izobraževalec), da so o podrobnostih tekočega društvenega življenja poučeni, da dajejo potrebno pobudo in da o nujnih stvareh odločajo. Pri manjših društvih bo seja pogosto kratka. Izgovor, da ni potrebne snovi za posvetovanje in sklepanje, je prazen. Kjer se opuščajo redne seje, tam prične društveno življenje hirati; nima ciljev, zastaja misel in kri — umira.

Seja mora biti pripravljena. Izogibajte se praznemu »sejanju«. To jemlje veselje in resnost. Čas je zlato. Izločite iz sej nestvarno pripovedovanje, dolge debate in vso tvarino, o kateri se morajo prej posvetovati društveni odseki in staviti svoj predlog odboru. Seja mora biti stvarna in plodna. Predsedujoči mora za to skrbeti, da je seja posvečena istinitemu delu in da izloči vse, kar bi od tega odvrčalo ali kar bi brez potrebe zadrževalo gladek potek seje. Zato svetujem: Predsednik naj se snide s tajnikom pred sejo. Prečitata zapisnik zadnje seje, pregledata, ali so vsi storjeni sklepi izvršeni, prečitata došle spise in se posvetujeta o predlogih za odborovo sejo itd.

Predsednik skrbi zato, da se seja otvori točno ob napovedani uri. Predsednik mora biti sam vzor društvenega reda. Ako sam ne pozna reda, kako naj zahteva točnosti od drugih činovnikov. Pri nadpolovični večini navzočih odbornikov otvori predsednik sejo, pozdravi navzoče in preide na dnevni red. Ta obsega praviloma: čitanje zapisnika, poročila činovnikov, sprejemanje članov in proste predloge odbornikov (slučajnosti). Poleg tega pridejo lahko na dnevni red in v pretres še druga izredna vprašanja.

1. Čitanje zapisnika. Po prečitaniu vpraša predsednik navzoče odbornike, ali se strinjajo z besedilom zapisnika. Ako nihče ne zahteva izpremembe ali dopolnila k besedilu samemu, proglasi predsednik zapisnik za odobren in ga podpiše obenem z dvema članoma odbora. V večjih društvih in pri daljših zapisnikih je priporočljivo, da predsednik pri seji imenuje dva overovatelja zapisnika. Ta dva morata seji točno slediti in zapisnik tekom dveh dni po seji s svojimi podpisi overoviti. V tem primeru si napiše tajnik one odbornike in ono predmetno delo, ki jim ga je odbor naložil v izvršitev do prihodnje seje. Tajnik prevzame poročilo o kontroli sklepov. Na ta način je mogoče sejo skrajšati za 10 do 20 minut. Pri manjših društvih se prečita zapisnik seji in predsednik si sproti zapisuje sklepe prejšnje seje in da po odobrenem zapisniku na razgovor kontrolo sklepov prejšnje seje. Seznam o neizvršenih sklepih prevzame tajnik in urgira v bodočih sejah zaostalo izvršitev sklepov. To postopanje vpeljite povsod; poročila, posvetovanja in sklepi so zato, da se naloženo in prevzeto delo tudi izvrši.

2.) Poročila činovnikov. Predsednik si za vse seje zabeleži zaporedno vse poročevalce, od katerih zahteva poročila pri rednih sejah. To so vsi činovniki in odposlanci v vse pod- in nadorganizacije, s katerimi ima društveni odbor uradnega posla. Kakšen činovnik bo morda odgovoril, da se v njegovem področju od zadnje seje ni zgodilo ničesar važnega. Vzlic temu naj predsednik vsakega pozove k poročilu. Ta običaj je v toliko priporočljiv, ker nemarne odbornike s tem vzpodbode k rednemu izvrševanju uradnih dolžnosti.

Pri tej točki dnevnega reda poročajo praviloma:

Predsednik poroča o svojem delovanju od pretekle seje in o društveni sliki, ki so mu jo nudila lastna opazovanja v zadnjem času. Poroča o intervencijah pri oblastvih in vobče o važnejših pojavih, ki se posredno ali neposredno nanašajo na društvo.

Tajnik poroča o došlih dopisih, čita važnejše, sicer podaja vsebino samo v izvlečku. Kjer je treba, stavi svoj predlog in prosi predsedujočega, da dá stvar na razgovor in odboru v sklepanje. O dopisih, ki po svoji vsebini zahtevajo, da se o njih posvetuje in sklepa najprej dotični odsek, poroča tajnik samo na kratko s pripombo, da odstopa dopis v poslovanje pristojnemu odseku. Ako je potrebno naglo postopanje, odstopi tajnik dopis takoj pristojnemu odseku, čim je došel.

Tajnik mora vedno inicijativo posegati v društveno življenje, opazovati kritično vse delovanje, in sicer osobito s stališča organizacijskih načel, društvenih pravil in odsekov, poslovníkov. Tajnik ni mehaničen delavec, njegova pozornost se obrača na sedanost in bodočnost. S pobudo in samostojnimi predlogi posega živahno v društveno življenje in ustvarja predpogoje zato, da se more udeležiti ona slika o vsestranskem društvenem delovanju, kakor si jo je kot izkušeni prosvetni delavec od meseca do meseca ustvaril v svojem idealnem poletu.

Načelnik poda statistiko o telovadnem obisku posameznih oddelkov za pretekli mesec, primerja sedanji obisk z obiskom preteklega leta v istem mesecu. Ako je obisk padel, navede svoje razloge in svoje misli za povzdigo telovadnega obiska. Poda kratko poročilo o vaditeljskih sejah, o uspehih telovadnih prireditvah itd. Glede povzdige telovadnega dela mora v načelniku živeti inicijativni duh za njegov delokrog kot smo to povedali pri tajniku. Slično poročilo podajo tudi načelniki odsekov, n. pr. načelnik sportnega odseka, dramatičnega, pevskega itd.

Izobraževalec pripravi za prve seje program in spored za izobraževalno delo v društvu, pozneje poroča o uspehih izobraževalnega delovanja in o pripravah za novo delo.

Blagajnik navede prejemke in izdatke od zadnje seje, stanje gotovine, ročne blagajne. Predlaga račune v odobritev posameznim činovnikom, v kojih delokrog spadajo posamezni računi po svojem predmetu, n. pr. račune za popravo orodja odobri gospodar, račune za nove knjige knjižničar itd. Pri večjih društvih so vpeljani naročilni listi. Dobavitelj predlaga račune z vrnjenimi naročilnimi listi, da se lahko nadzira, ali račun soglašja z naročenim predmetom in s cenami.

Računovodja opozarja na plačilne roke, na zaostalo članarino površnih članov itd.

Knjižničar: Mesečna statistika izposojenih knjig, izpremembe v stanju knjig, predlogi za izpo-

polnitev po dogovoru in v soglasju z izobraževalnim odsekom, zaman opominjani izposojevalci knjig itd.

Gospodar: Stanje inventarja vobče (oder, domače orodje za popravila, obleke, obutev, trobenfaški rogovi itd.), telovadnega orodja, izmene, potrebna popravila, posojila itd.

Matrikar: Mesečna statistika članstva, prestopanje, izstopanje, poroča glede članov o pretekli dobi na poizkušnjo, predlaga pristopne izjave novih članov itd.

Novinar: Število naročnikov za »Prosveto« in druge časopise, izmene v stanju naročnikov, uspehi kolportaže itd.

Arhivar: Stanje arhiva, prirastek, opozarja na vračanje izposojenih listin itd.

Odposlanci v odseke poročajo o delovanju odsekov in predlagajo odsekovske predloge v odobritev.

Odposlanec v »Zvezi prosvetnih društev«: Ta poroča o sejah, pojasnjuje navodila predsedstva in odbora. Poroča o doseženih uspehih glede nalog, ki mu jih je odbor naložil v interesu društva.

Tiskovni poročevalec poroča v zmislu dolžnosti, ki mu jih nalaga omenjeni delokrog.

Poročila o vseh važnih delih se podajajo pismeno, številični izkazi in važni predlogi so vedno le pismeni. Le na ta način se olajša zapisnikarju točna sestava zapisnika. Činovniki delajo in poročajo o svojem delokrogu za društvo. Zato ne spadajo društveni podatki v zasebne žepne beležnice ali drobne kose papirja, ki se vsak trenutek lahko izgubijo. Zapisnikar vloži pismena poročila po uporabi za zapisnik k društvenim listinam. Po vsakem poročilu vpraša predsednik odbor, ako želi kdo bližjega pojasniti ali ako hoče kdo izraziti svoje posebno mnenje in dopolniti poročilo s svojega stališča. Ako se nihče se oglasi k besedi, ugotovi predsedujoči, da je poročilo odobreno.

3. Sprejemanje članov. To se izvaja v nekaterih društvih površno in lahkoverno, kar je pogosto že povzročilo težkoče in velike neprijetnosti. Naknadne izključitve so običajno v zvezi z zamero izključenega člana. Zamera in sovraštvo pa se raztegne tudi na vse njegove prijatelje in znance. To lahko povzroči dalekosežne neprilike v društvenem življenju in je za gotovih okoliščin lahko naravnost opasna operacija za društveno življenje.

Prav posebne previdnosti pri sprejemanju zahteva današnja doba splošnega duševnega lkvajšenja in notranjih prevratov pri posameznikih. Ako nastane pri seji glede sprejema dvom, proglašajo predsednik sejo za zaupno, da more vsak odbornik svojo sodbo odkritosrčno povedati. S tem prevzemajo vsi navzoči dolžnost popolne molčečnosti o razgovoru in sklepu. Po drugi strani pa je treba vestnega preudarika, predno se brez zadostne utemeljitve odbor odloči za odklonitev. Zavedajmo se, da člane sprejema odbor in da proti odklonitvi ni priziva niti na društveni občni zbor niti na Zvezo.

O pristopni izjavi veljajo naslednji predpisi: Prosillec poda pismeno podatke o svojem življenju, posebno mora obsepati prijava podatke, ali je priglasičenec član drugih društev in katerih. Izvršujoči člani se razen tega predstavijo načelniku odseka v katerem nameravajo vstopiti, ki o tem poroča odboru. Odbor sprejema člane začasno, običajno na šesttedensko poizkusno dobo. Šele potem ga odbor sprejme končno veljavno in mu odda društveno izkaznico. Ako član stopi iz društva, mora vrniti od-

boru izkaznico. Šesttedenska doba velja za vse one, ki jih premalo poznamo ali na katere se ne moremo popolnoma zanesti. Sicer se pa more po krajevnih okoliščinah ta doba tudi primerno skrajšati ali izjemoma celo opustiti, toda v tem slučaju mora prevzeti popolno odgovornost za novega člana oni tovariš, ki ga je s svojim lastnoročnim podpisom na pristopni izjavi priporočil.

»Zveza prosvetnih društev« v Gorici izda posebne enotne tiskovine za pristopno izjavo. To izpolni, kdor se na novo priglasi. Ta tvori člansko listkovo matriko. Namen te tiskovine je ta, da se odbor lažje odloči glede sprejema in da dobi o novem članu potrebne podatke za odborovo notranjo upravo. Pristopnih izjav, ki niso zadostno izpolnjene ali ki bi bile ustno podane, odbor ne sme vzeti na znanje in ne smejo priti v pretres. Pristopna izjava ima na levi strani perforacijo, t. j. širok rob kot potrdilo za prijavo. Ta se izpolni in odda novo prijavljenemu članu. Če ni sprejet, vrne to potrdilo in dobi vrnjeno vpisnino.

Novinec se mora takoj pri prijavi zavedati, da vstopa v društvo, ki ne zahteva od njega samo mesečnega prispevka, ampak da gre za organizacijo, ki ima svoje zahteve glede mišljenja in življenja novega člana. Zato zahtevamo v pristopni izjavi lastnoročni podpis na novo priglasičenega se člana, da bo vse dolžnosti redno izpolnjeval. Nekaj takih tiskovin imejmo vedno s seboj. Napačno pa bi bilo prigovarjati k vstopu v gostilnah, morda celo v poznih večernih urah.

Za prestopanje iz enega društva v drugo veljajo naslednji predpisi: Prestopa se samo na podlagi pismene izjave prejšnjega društva, da je tam zadostil vsem članskim dolžnostim in da ni vzroka proti sprejemu v novo društvo. Ako bi bil član v zvezi s tem v novem društvu sprejet, ima Zvezino predsedstvo pravico odrediti uničenje tega članstva. Društvo pa ima pravico instantnim potom do priziva v teku enega meseca, ko je Zvezino odredbo sprejelo. Ako prestopi v teku šestih tednov, ne plača novi član novemu društvu vpisnine. Šesttedenski rok velja tudi za one člane, ki so izstopili iz društva vsled poziva v aktivno vojaško službovanje, ako se priglasi v teku šestih tednov po končanem službovanju v novo društvo.

Priporočenim prestopajočim članom se doba na poizkušnjo običajno odpusti, vendar ima vsak odbor popolno svobodo glede sprejemanja. Tudi prijave prestopajočih članov lahko odkloni, ako ima za to tehtne razloge.

Po teh pojasnilih je potrebno torej naslednje postopanje pri sprejemanju: 1. Pristopajoči član izpolni pristopno izjavo in plača vpisnino in event. organizacijski prispevek. — 2. Matrikar izpolni pristopni listek Zveze in ga ji odpošlje v treh dneh. — 3. Poskrbi za informacije o preteklosti na novo pristopajočega člana. — 4. Matrikar predlaga odboru prijavo v končno odločitev.

4. Prosti predlogi ali slučajnosti. Sem spadajo poročila, mnenja, kritike, predlogi itd. o vsem, česar ne moremo spraviti na dnevni red pod prejšnjimi točkami. Vsak član odbora ima tu priliko opozoriti na škodljive pojave v društvu, staviti samostojne predloge in torej inicijativno posegati v preosnovo in izpopolnitev društvenega življenja. Svarim pred malenkostmi pod to točko. Te obravnava vsak lahko ustno s činovnikom, v čigar delokrog stvar spada in jo lahko činovnik sam v lastnem delokrogu reši.

Prinašajte v odborove seje samo one važnejše stvari, za katere mora vedeti in o katerih mora odločati celotni odbor. Činovnik ima dosti dalekosežen delokrog, svoj proračun; naj se torej znotraj tega okvira in pravic dogovorno s predsed. svobodno giblje. Če smemo malo primerjati z velikim: društveni činovnik je društveni minister s svojim omejenim samostojnim delokrogom. V večjih društvih z razvito upravo mora predsedujoči zavoljo nedostatka časa odločno odklanjati malenkosti z dnevnega reda odborove seje.

O predlogih pri slučajnostih ukrepa odbor ali takoj ali pa predsednik sklepanje odloži in odda predlog v preišljevanje in poročanje pristojnemu odseku ali pa poveri enemu ali več tovarišem izmed odbornikov, da pretehtajo vse okolnosti in da v prihodnji seji stavijo utemeljen predlog. To stori predsednik vedno takrat, ako stvar ni zadostno pojasnjena in se hoče izogniti prenačlenosti v odločitvi.

Pri slučajnostih se razpravljajo tudi želje in pritožbe iz knjig, ki so v to svrhu na razpolago v društvenih prostorih.

c) Izključevanje članov.

Izključujmo samo v skrajni sili, kadar član »hudo, grdo krši društveno disciplino ali čast«. Izključitev pomenja javen družaben madež, ki se ga vsak na vse mogoče načine brani. Zato ne zadostuje pri tem samo stvarno jasen dokaz, ampak je potrebno formalno pravilno postopanje. Ako se tega ne držimo, dobi obtoženec v roke sredstva, da more zadevo zavleči, podaljša razburjeno stanje v društvu in mu s tem največ škoduje. Ravnajmo se po naslednjih navodilih v smislu pravil: Ako je podan predlog za izključitev, mora predsednik sam stvar preiskati in obtoženca po možnosti osebno zaslišati. Nato čim prej skliče odbor k seji le zaradi vprašanja izključitve. Odbor odloča z nadpolovično večino celotnega števila vseh odbornikov (ne samo prisotnih). Odbor

takoj pisмено obvesti o svojem sklepu izključenega bivšega člana. Ta ima pravico do priziva 14 dni po prejemu obvestila o tem in sicer na prvi društveni občni zbor, kjer se lahko osebno brani. Ako je izrek zbora za izključenca neugoden, ima ta pravico ob prej navedenih okoliščinah in v roku do priziva na župno predsedstvo. — Postopanje pri takem slučaju je treba vedno močno pospešiti.

V vsakem slučaju izključitve iz društva mora odbor predložiti zveznemu predsedstvu izid izključitvenega postopanja. To ima pravico, da razloge za izključitev iznova pretehta in se lahko izreče za to, da ravnanje, ki je dalo društvu povod za izključitev, ne spada v ono vrsto dejanj, ki bi izključenemu članu vobče jemalo čast.

Izključitev iz društva se nanaša po svojih posledicah samo na dotično društvo. Društveni odbor (občni zbor) pa lahko istočasno z izključitvijo predlaga, da izključenca ne prejme nobeno društvo, ki je organizirano v zvezi prosvetnih društev. Društvo odda takšen predlog v 14 dneh po izključitvi predsedstvu v odobritev.

Pri vsakem izključitvenem izreku mora biti istočasno določena doba, za koliko časa ostaja izključitev v veljavi.

Od takih slučajev, kjer nastopata v društveni in splošni stvari odbor in društveni občni zbor kot sodnik, pa je treba ločiti prepire, ki nastanejo med člani iz društvenega življenja. Tu nastopa društveno razsodišče in se ravna v svojem poslovanju po določbah društvenih pravil. Tudi te vrste sporne stvari se rešujejo pospešeno.

Pri vseh društvenih sejah naj bodo pri rokah društvena in zvezna pravila, poslovnik odsekov, resolucije in načelni sklepi. Činovniki imajo pri sebi svoje knjige, novinar skrbi, da so na razpolago zadnje številke listov z društvenimi vestni.

Zdravje naroda.

O leta do leta spoznavamo v vedno večji meri, kaj pomeni sport in kako vlogo igra ne le v življenju posameznikov temveč v bitju vsega naroda. Vedno bolj smo si v svesti, da ni sport izguba in zapravljjanje časa onih, ki ne delajo in le postopajo, temveč da je brez-pogojna potreba za ohranitev zdravja naroda. Nenavaden razmah in-

dustrije je povzročil, da morajo prebiti tisoči in tisoči mladih bitij najlepše dni svojega življenja pod neugodnimi, za telesni razvoj škodljivimi razmerami. Sami doživljamo, kako gineva naša mladina in z bridkostjo opažamo, da današnja generacija, ki stoji v življenje, ni in ne bo kos vsem življenjskim nalogam. Leta, ko bi morala politi srca mladine radost in moč, podjetnost ter zdrava razposajenost, ki daja telesu zdravja in novih sil, ta leta so, žal mnogokrat doba, ko ovira na eni strani težko delo, na drugi strani pa tem hujše izživetje ter nezmernost razvoj duha in telesa. Množice našega naroda so do 14. leta pod nadzorstvom staršev in šole, od 20. leta dalje pa pod disciplino vojaščine. Toda v najvažnejem času, v dneh, ko je mlada duša dovzetna za vse dobro in tudi

slabo, v dobi, ko preže na mladeniča vse nevarnosti, v dobi od 14. do 18. leta, pa je človek prepuščen samemu sebi. Mladenič zabije svoj prosti čas v dvomljivih zabavah v gostilnah in kavarnah v ozračju alkohola in nikotina. Manjši del mladine pa je toliko srečen, da se v tej dobi duševno izobrazuje v višjih učnih zavodih, dasi pri tem zanemarija svoje telesno zdravje. Ono malo telovadbe in sprehodov niso nikak protiutež napram duševnemu delu.

Odrasli človek pa v svojem težkem poklicu in življenjskem boju z majhnimi izjemami zanemarija skrb za telesno zdravje in tako preidejo leta, ko bi si človek lahko utrdil zdravje in zasigural mirno starost. Tako je morala postati nervoznost bolezen današnje dobe. Izrek: »Iz malega raste veliko« lahko prenesemo na vse v našem življenju, najbolj pa na človeško zdravje. Ravno tako gotovo kot provzročica mnogo omalovaževanja telesnega zdravja sčasoma bolezen, ravno tako je v vednih, dasi v malenkostnih telesnih vajah, kot jih nudi ravno sport, vir zdravja telesnega in duševnega.

Kar velja tu o posameznih slučajih, velja tudi za ves narod; v isti meri kot spozna posamezni član naroda potrebo sporta in ga goji, se dviga tudi moč in zdravje vseh, vsega naroda.

Naloga, seznaniti vse sloje s tem dejstvom, je velika. Država sama je prevzela potom šole veliko odgovornost na odgoji mladine in vedno bolj se pojavlja poleg duševne vzgoje vprašanje, kako najprimerneje urediti telesno vzgojo. Dom in šola morata upoštevati zahteve preudarne odgoje mladine in morata imeti pred seboj le en ideal: v zdravem telesu naj biva bister razum in bogata duša; le tedaj bo mogel človek uspešno delovati na vseh poljih znanosti. Dokler pa ne skrbi šola v zadostni meri za telesni odgoj njej izročene mladine, leži ta naloga na starših in sportnih organizacijah. Mladina naj prebije svoj prosti čas v naravi in naj si črpa moči v veseli igri.

Nele mladenič in odrasli mož temveč tudi mladenka in žena najde v sportu in telovadbi oni vir moči, ki ji sladi življenje, vzbujajo energijo in jo navaja k delu. Zato pa so narodi, ki so spoznali v tako visoki meri vrednost telesne vzgoje, kot ravno Grki, napredovali ne samo na materialnih ampak tudi na duševnih poljih. In kje drugje dobiva angleški narod svoje impulze kot ravno v sportu!

Zato pa mora vsakdo, ki mu je ležeče na zdravju in napredku lastnega naroda, skrbeti za to, da se širi ideja telovadbe in sporta, zlasti pa zadnjega, ker kaže neprimerne vrednosti v tem, da se združuje sistematična vaja s priprostostjo in raznoterstvo,

(»Sport.«)

Za napredek naših društev.

Nekaj o naših dramatičnih prireditvah.

SE one, ki se zanimajo za napredek naših društev, je nadvse razveselila vest, ki jo je prinesla »Prosveta« v svoji zadnji številki: da se osnuje zveza naših društev.

Izrecno povdarjam, da je ta vest razveselila vse one, ki so za napredek naših društev, tembolj pa še one, ki so se brez izjeme udeleževali vseh predstav na naših odrih.

Da, potrebno je potrebna zveza, ki naj bi imela nalogo povedati našim društvom, naj ne gredo po tej poti dalje, naj si pogledajo nekoliko jasneje v oči in povedo naravnost v obraz, da ne napredujejo temveč nazadujejo.

Poglejmo nekoliko okoli. Po sodbi dopisnika v »Goriški Straži« nismo veliko napredovali, odkar so se naša društva ustanovila. Dasi v članku v splošnem nekoliko pretirava, vendar se mož ne moti veliko. Naše prireditve, koliko jih je bilo! Vsako nedeljo se vrše najmanj v desetih krajih in z malimi izjemami so si vse ena drugi podobne. Predstavljajo se večje in manjše igre na z deskami zbitih odrih, zagrnjenimi tu pa tam s kakšno platio in okrašenimi z bršljanom, vse drugo, kar pripada k sceneriji igre, naj si revež-gledalec predstavlja sam. Na takem odru, n. pr. si moraš pri »Krivoprisežniku« predstavljati temo, blisk in grom, ne da bi te spremembe opazil; s papirjem ovit sod bodi vodnjak, na polomljenem stolu stoječi Francelj naj si predstavlja, da je na nevarnih gorskih pečinah itd. Seveda se nekatera društva opravičujejo s finančnimi težkočami, ki bi se po mojem mnenju lahko že odpravile. Pripominjam pa, da se gode veliki pogreški tudi na novo pripravljanih odrih, na katerih bi se z umno in okusno ureditvijo dosegla lahko popolnost. Želeti bi bilo, da se društva, ki si mislijo nabaviti oder, vsekakor obrnejo prej na bratska društva, ki imajo v tem oziru že izkušnje. Vidijo se n. pr. odri, ki so prav gotovo stali veliko, vendar ne predstavljajo zaželjene vrednosti

in bi se z manjšimi izdatki veliko bolje preuredili, ko bi bilo delo v rokah zmognih ljudi.

Največja napaka pa je, da se za veselice na prostem zbirajo velike dolgovezne igre, katerih uspeh je v največji meri odvisen od svetlobnih učinkov in drugih naravnih pojavov ter od šminke; zato pri dnevni svetlobi ne dosežejo zaželenega efekta. Umestno je igrati zunaj k večjemu kako burko, kuplet ali kaj podobnega, pri čemur vzbujajo pozornost v prvi vrsti igralci sami. Ostrega žigosanja je vredna dalje nečuvvena razvada, ki se opaža brezizjemno na vseh naših odrih in ki jo moramo brezobzirno zatreti: namreč, da se v sredi najlepšega prizora nenadoma prikaže izza kulis kakšna radovedna glava. Kako to vpliva na gledalca ali igralca, ki se je v igro poglobil, si lahko vsak predstavlja. Temu je krivo, da silijo nepovabljeni ljudje za kulise, čeravno je vsakemu treznemu človeku jasno, da je prostor za gledalce pred odrom, kar pa posebno naši mnogi inteligenti kaj neradi razumejo. Torej tej razvadi neizprosno boj!

Preidem k zadnji točki. Napredek naših društev je v prvi vrsti odvisen od njihovih voditeljev. Ker se moj dopis nanaša v prvi vrsti na dramatično polje, imam tukaj v mislih voditelje dramatičnih odsekov. Resnici na ljubo moram reči, da nam v teh odsekih primanjkuje sposobnih voditeljev, bodisi da jih ni dobiti ali pa da nočejo staviti svojih zmognosti društvu na razpolago.

Vsled tega je nujno potrebno, da se priredi režiserski tečaj, ki naj nam vzgoji nove vodilne moči oziroma dosevanje izpopolni. Prirediti ta tečaj pa bi bila naloga zveze naših društev.

Iz vsega tu navedenega je razvidno, da je takojšnja ustanovitev Zveze naših društev nujno potrebna. Polje njenega delovanja bi bilo široko in njeni uspehi vsekakor veliki.

Op. ur.: Objavljamo radevolje ta dopis iz naših društvenih krogov in vabimo tudi druge kulturne delavce, da se oglasijo v predmetu ali pa da izpregovore o drugih odsekih. Spoznati moramo vse napake in hibe v našem društvenem življenju, ako ga hočemo povzdigniti na zaželjeno stopnjo.

Alkohol - povzročevalec in pospeševalec nenravnosti.

Le premalo se vpošteva velika važnost protialkoholnega gibanja za dvignjenje ljudske morale, le premalo se ceni dejstvo, da je boj proti alkoholu obenem tudi boj proti nenravnosti. In vendar nas o tem poučuje že vsakdanja izkušnja. Alkohol rahlja in odstranjuje zavore, ki se stavijo v bran nenravnosti pri treznem človeku, vzbujajo strasti in dela pijanca pohotnega in nasilnega. Saj je obče znano, kako se v pijanski družbi klafa — in to ne samo od neizobražencev, temveč tudi od inteligentov — kako se zbijajo surove šale in umazani dovtipi, kako se pozablja na vse ozire dostojnosti in spodobnosti. Znano je, kako se Bacchu rada pridruži Venera, kako se baš v pijanem stanju največkrat vrše razna spolna nasilstva; kolikokrat se je v takem stanju izgubila nedolžnost; kolikokrat se je v njem pokvarilo zdravje, dostikrat usodepolno za vse življenje.

Zelo usodna so plesišča po deželi in po zalkotnih mestnih gostilnah, kjer se zbira mladina brez nadzorstva. Ples in pijača ustvarjata razburjenost in netita poželenje ter vodita pogosto do padca.

Alko Dr. Bonne pravi, da so mu tekom 15 let njegove prakse skoro vse nezakonske porodnice kot vzrok padca navedle uživanje pijače — tudi pri nas ne bo dosti drugače nego v severni Nemčiji.

In pri možkih se razne statistike o spolnem okuženju ujemajo v tem, da se je to v nadpolovični do dvetretinjski večini slučajev pridobilo v alkoholiziranim stanju.

In ako pomislimo, kako poguben vpliv ima alkohol na družinsko življenje, kako se od starišev pijancev otroci ne nauče nič lepega in dobrega, kako se v tem ozračju že od malega demoralizujejo, — se bomo li čudili, ako je velika večina prostitutk iz pijanskih rodbin in sama udana alkoholu?

V kakem razmerju je alkohol do zločinov proti nramnosti, razvidimo najboljše iz obširne statistike prof. Baera v Berlinu, ki je leta 1875. in 1876. v 120 jetnišnicah in kaznišnicah v Nemčiji vršil poizvedbe. Od posilstev in spolnih zločinov se jih je izvršilo 60.2% pod vplivom alkohola. Od teh je bilo 31.2% priložnostnih in 38.8% pivcev iz navade. — Od prestopkov proti nramnosti se je izvršilo 77% od alkoholikov in sicer od teh 73.3% pivcev iz navade.

In še ena važna opomba. Znano je, da so mnogi slaboumni in mnogi božjastni spolno posebno pohotni, da tudi druge vrste blazniki pogosto zagreše seksualne delikte. Ker pa je znano, kako veliko vlogo igra alkohol med vzroki blaznosti, kako pogosto imajo alkoholiki slaboumne ali božjastne otroke, — uvidimo, da alkohol tudi tu indirektno povzroča od teh umobolnih povzročene nramstvene delikte.

Že te kratke črtice kažejo, da nikar ne podcenjujmo važnosti protialkoholnega boja v nramstvenem ozirju. Samo trezen narod bo tudi nramstveno zdrav, krepak in čednosten — ter samo tak ima vse pogoje za srečno bodočnost.

Iz »Preroda«. Dr. Fr. Göstl.

DRUŠTVENO GIBANJE.

Koncert Pevskega in glasbenega društva v Gorici.

KONCERT Pevskega in glasbenega društva v Gorici, ki se je vršil dne 31. maja t. l. v dvorani Trgovskega doma, smemo prištevati med najbolj uspele povojne prireditve v Gorici. S tem koncertom je društvo svoj stari sloves popolnoma opravičilo. Zbor je nastopil v dobri formi in na splošno lepo prednašal posamezne točke srečno izbranega vzporeda.

Menda se ne motimo, ako trdimo, da je občinstvo z največjo napetostjo pričakovalo skladbe našega skladatelja-domačina, g. Emila Komela, naslovljeno »Pesem beguncev«.

Skladba je zares mojstrsko delo: škoda je le, da imamo pri nas poleg Pevskega in glasbenega društva komaj še kak drug zbor, ki bi jo hotel ali mogel sprejeti v svoj repertoar. Skladba riše v vedramatičnem zanosu naše trpljenje, ki nam je je prinesel svetovni požar — našo specialno primorsko bol. Kontrapunktično je silno zanimiva. Posamezni glasovi nastopajo samostojno in dajejo skladbi poseben čar, da se sliši, kot bi imeli pred seboj orkester.

To je menda prvo večje delo g. Komela, ki smo ga slišali in pričakujemo še nadaljnih. Upamo, da se naše pričakovanje uresniči in da bomo že na prihodnjem koncertu slišali kako njegovo originalno delo. Tudi »Pesem beguncev« bi radi kmalu zopet slišali in morda — precizneje naštudirano. Pirnatovo »Pomlad in jesen« je možki zbor prav dobro zapel. Pirnat je med starejšimi naš nainadarienejši in najpriljubljenejši skladatelj. Poleg umetnih nam je zapustil krasne harmonizacije narodnih pesmi. Ene in druge nam je Pevsko in glasbeno društvo podalo že pred vojno na svojih koncertih in jih bo gotovo tudi v bodoče z uspehom sprejemalo v svoj program.

Koroške narodne pesmi je občinstvo sprejelo z ono hvaležnostjo, kakor se sprejemajo povsod, kjer so na vzporedju. Koroški Slovenci imajo med vsemi Slovenci morda največ in najlepših narodnih pesmi, ki so nam do danes z malimi izjemami še vse neznane. Tudi pesmi, ki jih je pelo Pevsko in glasbeno društvo, na Goriškem še niso bile izvajane, niti na kaki vaški veselici, kolikor je nam znano. Zato je bilo prav, da jih je Pevsko in glasbeno društvo sprejelo v svoj program.

Izmed vseh točk je bila poleg Sattnerjeve »O nevihti« najboljše izvajana Lajovčeva »Ples kralja Matjaža.«

Dočim je možki zbor dosegel uspeh, ne moremo tega trditi o ženskem, ki je zapel Rihovskega »Moj ljubček«. Krivo je bilo slabo prednašanje, slabo naglašanje. Ravno ta pesem nam je dokaz, da je treba navadno med enakimi notnimi vrednotami nenačlane zloge šibkeje peti. V skladbi ima sicer vsak zlog osminko, vso drugačno vrednost pa imajo zlogi v besedilu. Tu so le nekateri zlogi poudarjeni in to je treba pri petju upoštevati.

Nad vse pristrčno je bil sprejet kvartet gg. Bratuž, Hrovatin, Paglavc in Černovic. Videlo se je, kako je med našim ljudstvom popularen. Da to popularnost tudi zasluži, nam je dokazal s svojim nastopom.

O koncertu so se zelo laskavo izrazili tudi naši tujerodni someščani, ki so ga obiskali v precejšnjem številu. Zdi se nam umestno, da zabeležimo dodatno k gorenji nam došli oceni na tem mestu tudi te glasove. Tako prinaša »La Voce dell'Isanzo« s podpisom Minos naslednje poročilo:

»Včeraj zvečer se je vršil ob veliki udeležbi napovedani koncert Pevskega in glasbenega društva v Trgovskem domu. Dirigiral je g. Komel z gotovostjo in razumnostjo. Proizvajali so se slovenski možki, ženski in mešani zbori.

Občinstvo je imelo tudi takrat priliko občudovati popolno izurjenost pevske množice, iz katere so se odražali v moči, izrazitosti in plastičnosti zares odlični glasovi. Vzored je bil krajši in vsled tega manj zmešan od onega na prvem (t. j. učiteljskem) koncertu ter vsled pomanjkanja instrumentalne glasbe bolj enoten.

Lepo je v svoji enostavni, valujoči liniji Lajovčev slika »Kiše«. Skladatelj nam je znan že od zadnjic. Tudi bizaren ples kralja Matjaža je njegov; potek pesmi, ki vsebuje zlasti po zaslugi basa zelo dobre harmonične efekte, je silno živahen.

Pirnatova »Pomlad in jesen« in Rihovskega ženski zbor sta potekla precej neopaženo; zadnji zbor se ni niti dobro izvajal radi male negotovosti gospodičen. Vtiš pa je napravila Simon Gregorčičeva »O nevihti« zaradi svoje tragičnosti: zaman je kmetova prošnja, nevihta mu uniči žetev in upe; usmiljenja prosi, pa zaman.

Pela se je tudi skladba g. Komela: »Pesem beguncev«. V splošnem je, priznamo to takoj, gledališkega efekta in radi tega za ta predmet morda manj pripravna. V njej pa se odkriva več tehniki in fin poznavalec človeškega glasu, ki mu zna izvabiti krasne temnosvetle učinkе, ako se lahko tako izrazimo, dasiravno spominjajo nekateri takti na znane operne zборе.

Z največjim odobravanjem pa je bil sprejet možki kvartet, v katerem se posebno ugodno uveljavljata izvrsten tenor in dober bas; tudi je bila izbera pesmi posrečena.

Muzika pa, ki je srcu najbolj dostopna, je narodna pesem. In tako so bile koroške narodne pesmi morda najljubše in najkrikupljivejše del večera. To so popevke, porojene v prostranih jelovih gozdovih, na osovinih smaragdih goličavah, ob bregovih čudovitih jezer; to so pesmi, porojene v deviški duši gorskega prebivalstva, ki sta mu svetovna kultura in prebrisanost tuja; to so res glasovi narave, glas vetra, ki buči po skalovitih soteskah, glas srebrnih vodíc, ki veselo skakljajo in žubore čez pečine.

Slovenci so s tem pokazali, kako globoko ljubijo zborovo petje in pred vsem narodno pesem. Zakaj pa

mi dopuščamo, da umira spev naše nižave, lagune, našega morja? Zakaj se v Gorici ne porodi pevsko društvo (italijansko) z resnim umetniškim stremljenjem, ki bi bilo sposobno proizvajati poleg narodnih pesmi tudi bisere naših klasikov? Čemu ta brezbriznost, čemu piskanje na vse skupaj, kar slučajno ne služi zadovoljevanju želodca?

Kako široka cesta, ki bi nas vedla do osvoboditve od grdega materializma, ki smo vanj tako brezupno zakovani.

»La Nazione« pa pravi:

»Koncert Pevskega in glasbenega društva preteklo sredo je bil vseskozi umetniško uveljavljanje. Možki, ženski in mešani zbor ter ravnatko solistovski kvartet so dosegli lepo umetniško višino.

Pred nami se je vrstila glasovna falanga dobro uglašena in polna občutka pod spretnim in jasnim vodstvom mojstra Emila Komela, kateremu pritiče nedvomno brezpogojna zasluga na doseženem uspehu bodisi kot pevovodja, bodisi kot skladatelj.

Njegov zbor »Pesem beguncev« na Bevkove besede je mogočna skladba, polna duha, harmonizirana in kontrapunktirana s pravo genialnostjo in gorečnostjo. Vrlemu in skromnemu mojstru naše pristrčne častitke.

Temu delu, ki je bil višek koncerta, je sledila »O nevihti« patra Hugolina Sattnerja, slovenskega Perosija in skladatelja znamenitega oratorija Assumptio.

V »Nevihiti« je zbor s sugestivno silo donel v izražanju bolesti, obupa in groze podajajoč tako v polni meri veličino Sattnerjevega biblijskega dela.

Zanimiva je bila tudi uvodna točka Adamičeva »Franica«. Adamič je lep tip glasbenika in gentlemana.

Bil je lep večer, ki zasluži pohvalo in vzpodbudo.

Vrlim pevcem pristrčen bravo z željo jih zopet slišati.

Veselica goriške slovenske šolske mladine.

E pred vojsko smo bili goriški Slovenci vajeni vsakoletnih vesellic, ki jih je prirejela ob sklepu šolskega leta učeča se mladina iz zavodov »Šolskega Doma« v dvorani »Trgovskega Doma« v Gorici. Skrbno so bile te veselice pripravljene. Pa saj tudi ni bilo drugače pričakovati, kajti aranžma teh priljubljenih vesellic je bil po-

verjen številnemu učiteljskemu zboru imenovanih zavodov. V trajnem spominu so ostale te prireditve učitelstvu, nastopajoči učni mladini in nam, obiskovalcem, teh krasno uspešnih prireditev. — Zadnja prireditev se je vršila pred vojsko leta 1914.

Goriške slovenske narodne dame, ki sestavljajo odbor za prireditve »Božičnice«, pri kateri se obdarujejo revni goriški slovenski šolski otroci, so si letos nadele hvalevredno nalogo, zbrati raztreseno goriško slovensko šolsko mladino, jo izvežbati in pripraviti za javen nastop. To ni bilo lahko delo, ako pomislimo, da goriška slovenska šolska mladina ni več koncentrirana v zavodih »Šolskega Doma« (saj je »Šolskemu Domu« zabranjeno do danes vsako delovanje), ampak je raztepena po vseh

mogočih italijanskih šolah, tako na ital. gimnaziji, na ital. tehniški šoli, na trgovski šoli, v ital. ljudskih šolah, nižjih in višjih itd. Narodne dame so slovensko mladino iz teh zavodov zbrale pritegnile k sebi še otroke iz »Sirotišča« in »Marijinega vrtca« in tako spravile skupaj mlade pevce in pevke, igralce in igralke.

Za dan 27. junija t. l., ob 4. uri pop. je bila napovedana prva predstava v dvorani »Trg. Doma«, namenjena izključno goriški slovenski šolski mladini. Za dan 28. junija je bila napovedana druga predstava ob 7. in pol uri zvečer, namenjena goriški slovenski javnosti. Prve predstave se je udeležilo toliko goriške slovenske šolske mladine, kolikor je more sprejeti vase velika dvorana »Trg. Doma«. To je bilo srečnega vrvenja med našimi malimi. Srčno veselje je žarelo z lic tem našim ljubljnim malim, našemu zakladu, našemu ponosu. Srečnejših ulic goriška slovenska šolska mladina ni imela po vojski, kakor so bile te. Bogat program se je izvršil v nepopisno zadovoljstvo malih, ki so dajali duška svoji notranji sreči s frenetičnim rokoploskom in neprestanim odobravanjem.

Mi starejši smo se udeležili prireditve v sredo, dne 28. junija ob 7. in pol zvečer. Dvorana popolnoma razprodana in zasedena. Vladovalo je med nami res praznično razpoloženje. Prvi dve točki vzporeda ste tvorile pesmi »Večerna« in »Mlinček«. Gosp. učitelj Bratuž je zbral okoli sebe okoli 100 mladih čričkov-pevcev in pevke. Poln oder jih je bil. Krasen prizor. Solza veselja mi je pridrla na ne več tako mlado lice ob pogledu na ta naš goriški slovenski naraščaj. Peli so. Pa kako so peli! Lepo, v taktu. Zborovodja je imel mladi zbor v popolni oblasti. Krasen piano in crescendo sta prišla do popolne veljave. — Drugo točko so tvorili prizorčki »Punčka«, »Dedek«, »Ženskice«. Da, da, to ljubko pripovedovanje, mehke besede in lepa izgovorjava.

Malo 4-letno dekletce s košaro polno kruha v roki je stalo pred nami in nam pravilo. Mala nezgodica je hotela, da je iz košare padla »štruca« belega kruha, ki se je zakotalila po odru. Buren smeh je bruhnil ob pogledu na »štruco« in punčko. »Štruca« je bila namreč večja kot dekletce. Prizorček »Dedek« je bil lepo prednašan, posebno ob izgovorjavi: »Naš dedek je velik, velik mož«. Naočniki, cilindri in palice so malemu paglavčku krasno pristojali.

V tretji točki sta se nam predstavila fant in dekle v bogati narodni noši in v deklamacijah zatrjevala, da sta in ostaneta Sloventca. Gromovito ploskanje je spremljalo te besede, posebno pa ob podarku, naj bi se narodna noša pri nas Slovencih spet udomačila in razširila. — Na vrsto je prišlo »Rajanje«. Krasen nastop. Naše oči so bile omamljene, začarane. Gozdne vile ob žarečem refleksu električnih žarnic z venci na glavi v belih oblekah so nas provedle v bajne pravljice tisoč in ena noč. Pele so, se gibale po odru, plesale, rajale ob spremljevanju glasovirja. Neizbrisen nam ostane ta prizor, ki je bil krona večera. Gosp. aranžerju Koršiču naše priznanje. Lepše ni mogel pripraviti tega nastopa.

Peta točka je bila znana spevoigra »Kovačev študent«, katero so nam podali dokaj dobro mladi fantje iz »Sirotišča«. — Nato so v vojaškem tempu prikorakali na oder telovadci in telovadkinje ob sviranju »Oj ta vojaški boben«. Bili so s frenetičnim ploskanjem pozdravljeni.

Pod vodstvom svojega učitelja gosp. Vl. Koršiča so izvajali proste vaje precizno, gibčno, figu-

ralno. Efekt najboljši. Zahvala od strani občinstva ni izostala. — Z osmo točko je s svojim stoglasnim mešanim pevskim zborom nastopil g. učitelj V. Bratuž s Hubadovo »Prišla je miška«. Mladi zbor je krasno pel. »Pod goro, pod to goro zeleno« je veličastno odmevalo po krasni dvorani. Jako hvaležna skladba za tak zbor. Otroci so peli na pamet. Besedilo skladbe, čeravno dolgo, ni delalo nobene težave zboru. Hitri tempo proti koncu pesmi je prišel do polne veljave. — Nato je sledila igra »Čista vest« za moške in ženske vloge. Dekleta, prekupčevalke z zelenjavo in s sadjem, z jerbasi zelenja in sadja so častno rešile svojo nalogo. Dopadel mi je goriški slovenski dialekt, katerega bi z odra doli rad še in še slišal. Blebetave in vesele »revendikule« so bile na svojem mestu. Igralo se je dobro. — Vzpored je zaključil zbor »Dirigent«, ki je vzbudil salve smeha in rokoploska. Mlad dirigent s cilindrom, frakom in velikim ovratnikom, z naočniki in palico taktirko v roki se nam je predstavil in nam povedal zgodovino in vrline svojega zbora. Predstavil je solisto: ženi-na, nevesta, žolno in zajca v svatovskih oblačilih. Vrhunec je dosegel pevski zbor, ko so svatje obkolili dirigenta, plesali še okoli njega, med tem ko je zbor vzdignil roke in skakal prepevaje pred svojimi dirigentom seveda vse po taktu. Vihar navdušenja je spremljal proizvajanje te točke. Mislim sem, da se dvorana podira. Trenutek veličasten in nepozaben. — Po veselici se je pričela loterija z lepimi in številnimi dobitki.

Ne morem si kaj, da bi na tem mestu ne izrazil svojega priznanja požrtvovalnim goriškim damam aranžerkam teh dveh krasno uspeših večerov. Posebna zahvala gre mojstru pri aranžiranju šolskih vesellic gosp. učitelju Vl. Koršiču, kakor tudi našemu požrtvovalnemu gosp. učitelju Vek. Bratužu. Živeli! — ič.

Dramatični krožek v Ajdovščini.

DRAMATIČNI Krožek v Ajdovščini je zaključil svojo letošnjo sezono dne 20. in 21. maja. Uprizoril je Milčinskega »Volkašina« in kratko burko »Pri odvetniku«; to kot nameček. Volkašin je daljša enodejanka s petjem. Pisatelj jo je nazval roparsko pravljico. Dejanje se vrši v Beli Krajini v turški dobi, toda pisatelj je gotovo mislil na preteklo dobo. Knjiga je namreč izšla še pod Avstrijo l. 1913. S svojim pripovedovanjem nas je povedel Milčinski med naš narod pod temnimi Gorjanci, od koder naj bi bil isti že v stikih z idealnimi četašihajduki, sinovi jugoslovenskega naroda, ki so se borili v temnih bosanskih lesovih za svobodo svojega naroda proti Turčinu (in proti Avstriji). Ne samo borbo za osvobodjenje, ampak tudi za ujedinenje nam je pisatelj zelo spretno označil s tem, da je izbral kraj dejanja ravno med našim delom jugosl. naroda, kjer si poišče bosanski junak-hajduk svojo enako neustrašno in ponosno nevesto. Milčinski nas je povedel na pristno narodno svatbo, kjer vidimo razne običaje, ki so še udomačeni v mnogih krajih med našim ljudstvom. Naš skladatelj E. Adamič je zbral tozadevne narodne motive in napeve ter jih mojstersko uglasbil v veliko skladbo pod naslovom »Na kmetiški svatbi«. Ta venec narodnih svatovskih popevk s sa-

mospevi, možkimi in ženskimi zbori je tako spretno vpleten v dejanje samo, da daja igri nekak značaj spevoigre. Evo kratka vsebina: Kata, ponosna hči bogatega kmeta Boljanca, je odbila mnogo snubcev, a vzela končno bogatega Bosanca Nenada, katerega je poznala komaj par tednov. Takoj po končani poroki odvede mož mlado ženo na svoj dom v bosanskih šumah. Že v prvi noči opazi Kata na novem domu skrivnostni sestanek samih sumljivih ljudi. Iz svojih skrivnih opazovanj sklepa, da je zašla med navadno roparsko družbo, kateri načeljuje njen mož Nenad. v silni grozi pobegne na očetov dom, kjer se še vedno vršijo svatbene pojedine. O vzroku svojega razburjenja in svoje nenadne vrnitve brez moža trdovratno molči. Videč pa, da jo zasledujeta moževa ogleduha v osebi berača in brusača, se zaupa svojemu bratu, ki odide takoj v bližnje mesto. Med tem se svatje zopet zberejo k pojedini, čudijo se Katini vrnitvi, toda svatovsko razpoloženje se kmalu razvije. Ko je na višku, vstopi nenadoma med svate Nenad s pištolo v rokah. Ali kmalu se uveri, da ni nevarnosti. Svoj nastop z orožjem opraviči kot šalo in zabava se nadaljuje. Nikdo ne opazi napetosti med mladima zakonskima. Končno pozove Nenad Kato, naj se vrne z njim domov, kar pa ona odkloni, češ, naj se vrne sam. Nenad pa odločno vstraja pri svoji zahtevi. V tej stiski se Kata zateče k svatovskemu običaju in prične pripovedovati razne šale hoteč možu z namigavanji in razlaganjem svojih namišljenih sanj dati razumeti, da ga je spoznala in da ji ni mogoče živeti skupaj z roparjem in morilcem, ki ga mora izdati oblastim. Med zanimivim pripovedovanjem njenih »sanj« se tudi navzočim svatom odprejo oči, da pobegnejo vsi preplašeni in zmeden. Ostala sta sama na pozornici. In tedaj se Nenad razkrije Kati: ni ropar, ampak v narodu pod imenom »Volkašin« znani in od oblasti preganjani politični junak-hajduk, ki se bori za svobodo svojega naroda proti tlačiteljem. Očita ji izdajstvo. Kata ga hoče presenečena še zadnji hip rešiti, toda že je prepozno, kajti vojaštvo, ki ga je poklical Katin brat, je že obkolovalo hišo. Kratko, obupno slovo med Kato in Nenadom, par vojakov vdre v sobo, zajame in odtira »Volkašina«, ki se ne brani. Kata hoče prvi hip v svojem obupu pograbititi za pištolo, ki jo je pustil Nenad in se usmrtiti, toda pod vtisom junaštva svojega moža zadržane orožje stran in se od razburjenja zgrudi v nezavest. Oče in mati prihitita, zastor pade.

Prvi prizor v veliki kmečki sobi, okrašeni za svatbo, pogrnjena velika miza, vse v neredu, zaspani kmečki godci, par pijanih svatov, vse je bilo naravno podano. Zasledovanje vsebine je v začetku nekoliko kvaril pretili govor zavrženega snubca. Dober je bil v vsakem pogledu nastop obeh dekel, posebno skupno z beračem Malho in pozneje z brusačem. Ta prizor je mnogo pripomogel k razumevanju nadaljnega dejanja, posebno skrivnostno vedenje zadnjih dveh kot Volkašinih ogleduhov z raznimi medsebojnimi znaki. Oče Boljanec je bil prav dober v vsakem oziru, manj mati Boljanka, ki je sem ter tja pokazala preveč prisiljenih kretenj, ki niso tudi bile primerne njeni sicer dobri maski. Domači in sosedov sin sta v ostalem lepo izpolnila prvi del igre. Krasen je bil nastop praznično v narodnih nošah opravljenih in ovenčanih svatov pod vodstvom očeta starešine s kmečko godbo in povsem novim originalnim godalom na čelu. Število svatov je res odgovarjalo takim kmečkim svatovskim gostijam. Škoda le, da niso bile narodne noše bolj enotne. Žal, da so to na-

vadne težkoče naših podeželskih odrov, ki so navezani tudi glede garderobe na lastno požrtvovalnost igralcev. In ta je bila v tem slučaju velika, ter zasluzi vse priznanje. Splošen vtis v tem pogledu je bil prav dober. Lepo aranžiran in vprizorjen je bil pevski del »Kmetiške svatbe«. Oče starešina, svat, oče Suhelj s svojim »brusom« ter celoten zbor svatov so častno rešili svojo nalogo, ako spregledamo par mest. Žal, da je moralo celotno spremljevanje na glasovirju nenadoma odpasti. Brez dvoma bi bil sicer pevski del nastopa mnogo boljši in sigurnejši. Tudi se je poznalo pevcem, vsaj nekaterim, pomanjkanje vaje in da so novinci na odru. Uvažujoč pa kratek čas, ki je bil na razpolago za vaje, posebno skupne, moramo priznati, da so pevci rešili svojo nalogo nad vse častno. Iznenadenje in osuplost zbranih svatov pri sledečem nastopu Nenada je bilo dobro izvedeno. Junaška postava Nenadova v bosanski noši z dobro odgovarjajočo masko je res imponirala. Od tu dalje se igra spreminja v tragedijo in se celo dejanje vrti okrog Nenada Volkašina in žene mu Kate. Težek in naporen je ta del igre, toda priznati moramo, da sta oba svoji nalogi dobro rešila, mestoma celo prav dobro, posebno Kata s svojo globoko čustveno igro. Njeno pripovedovanje »sanj« je bilo zelo naravno, istotako hladnost in samozatajevanje Nenadovo. Krasen je bil zadnji prizor, ko se da Volkašin odvesti brez odpora dvema avstrijskima vojakoma, kar je ravno dajalo pravi smisel igri, kakor ga je menda Milčinski hotel. Igra je dobro uspela, ugajala je vsem, posebno pa onim, ki poznaio pomen in zgodovino hajduštva. Izgovarjava je bila to pot že bolj enotna in pravilna. Želeli bi o priliki ponovitve.

Burka »Pri odvetniku« je kratka, brez vsake umetniške vsebine, žal prevsajkdanja, toda zelo podučna za trmaste pravdarje. Igrana je bila groteskno, mestoma še preveč. Petje kupletov dobro. Burka je zelo primerna za predpustne prireditve. — Obisk je bil pri obeh vprizoritvah prav lep v kljub že hudi vročini v dvorani. D. K. je s to prireditvijo vredno zaključil lepo letošnjo sezono. Hvaležno občinstvo, kateremu so postale gledališke predstave krožkove že potreba, komaj čaka otvoritve prihodnje sezone.

„Odvada“.

Dopis z Notraniskega.

O »Odvadi« pisalo se je že precej v času kratkega nje obstanka, ali boljše rečeno — od časa vstopa Šentjakobskega krožka v javnost. Največ v »Edinosti«, a tudi nekateri listi onkraj meje prinesli so že članke o njej. Ali reči se mora, da kakor je izšla misel »Odvade« iz ljudstva, tako je našla razumevanje in zanimanje največ med priprostim ljudstvom po deželi in med polizobraženci. Viših »deset tisoč« drži se nekalko ob strani: bi ali ne bi poprieli. To deistvo ni samo ob sebi nič čudnega — z vsako novo mislijo, z vsako novo stvarjo je bilo in bo tako! Sicer pa ima »Odvada« precej kočljivo, neprijetno, večini našega ljudstva nadležno opravilo, to je kar v enomer svoje soljudi v zadrego, da ne rečem v sramoto spravljati z večnim opominjanjem in opozarjanjem na izgovorjene neslovenske besede. Ni prijetno včasih res — ali vrlo koristno tudi za neodvadarje in sovražnike »Odvade«, ker se tudi oni nehoti in skoraj nevede tudi sami čuvalo tuik in spalkedrank, sluteč v bližini kakega hudega Odvadarja. Misel in delovanje »Odvade« razpredlo se je navzlic vsemu vendar že po celi Jul. Krajinu in je ubralo tudi že pot

čez mejo. Tudi kjer se niso ustanovili krožki in kjer se ne pobirajo globe, opaža se sugestiven vpliv »Odvade«. Samostem, čeneb bilo ničesar drugega, stekla si je do sedaj »Odvada« neprecenljivo za slugo. Kier pa delujejo nie krožki, je pa naravnost razveselivo, kako se je očistil jezik med priprostim ljudstvom, posebno med mladino, katera tako rada pobira in rabi tuje izraze.

Misel »Odvade« ni popolnoma nova. Tržačani se je spominjajo izza predvoine. V Barkovljah, Rojanu itd. pobirala se je v to globa, po deželi ponekod n. pr. v slavinski občini, je obstajala celo pod današnjim imenom v letih od 1899 dalje, toraj že pred 23 leti. Ali potrebna nam ni bila takrat toliko kakor danes, v sedanjih naših razmerah in položaju.

Zaježiti, omejiti in konečno odpraviti moramo gnusno slovensko razvado, lastno ne samo priprostemu ljudstvu, ampak žal tudi izobražencem — brezpotrebno rabo tujega jezika, tujk in spakedrank v govoru in pisavi. Z »Odvado« doseže se to neposredno, hitro in korenito. Tu je posla za priproste in izobražene!

Ni pa s tem še izčrpan vzpored »Odvade«! Višji nje cilj in namen je stremjenje za splošnim spopolnjenjem našega jezika. Odprava toraj vseh nepravilnosti, razjašnjenje vseh dvoumnosti, ne samo v besedi, temveč tudi v stavku, ter na ta način doseči enoten slovenski književni jezik. A tu mora dobiti »Odvada« zaslonbo v naših izobražencih, v prvi vrsti onih, ki se pečajo po poklicu s slovnico ali jezikoslovjem ter v pisateljih in pesnikih. Glede besed je začetek storjen z objavljjanjem »Slovarčka tujk in spakedrank« (v »Mladiki«). Gledè napak in nepravilnosti v stavku in slovnici sploh se do sedaj ni oglašil žal še nihče poklicanih. In toliko bi bilo za reševati, saj so tudi naši najboljši pisatelji potrebni tozadevnih ocen. Tako n. pr. še sedaj ne vemo, smo li bralci ali bravo, volilci ali volivci itd., ko vsak pisatelj te besede drugače piše. Koliko je še takih in enakih vprašanih nerešenih v slovenski slovnici, vedo pisatelji najbolje.

Nameni in cili »Odvade« bili bi toraj v kratkem:

1. Neposredno pobijanje tujk in spakedrank ter brezpotrebne rabe tujega jezika v govoru in pisavi.

2. Spopolnivanje in čiščenje slovenskega književnega jezika od vseh slovnčnih nepravilnosti, dvoumnosti itd., v dosego konečnega cilja: En narod — en jezik slovenski!

Sredstvo v dosego prvega je dosledna, neprizanesljiva opozoritev slehernega na spregovorjeno nepravilnost; posledica: mala globa grešnikova v kak narodni namen. Šentjakovski krožek je v to

svrhu uvedel in založil bloke z listki globe po 5 stotink. Naj bi ne bil nihče brez takega bloka. Stane z 100 listki 60 stotink, a nabere se z njim igraie 5 Lit. v katerisibodi narodni namen.

Sredstvo v dosego drugega: razprave in razgovori naših slovnčarijev, pesnikov in pisateljev v naših časopisih in revijah — o vsem, kar se tiče našega lepega slovenskega jezika.

Eno in drugo nam je silno potrebno in predvsem — lahko izvedljivo — samo hoteti je treba! To pa smo narodu in potomcem dolžni!

Iz naših gor.

METSKO - izobraževalno društvo »Sloga« v Lomu je priredilo 4. junija t. l. veselico s sledečim vzporedom: 1. Prekmurska narodna: Marko skače, mešani zbor v harmonizaciji drja Kimovca; 2. Solospjev »Župan«; 3. V. Vodopivec: »Pobratimija«, mešani zbor; 6. Finžgar: »Damoklejev meč«, enodejanika; 7. D. Doktorič: »Goriške trte«, mešani zbor; 8. V. Vodopivec: »Žabja svatba«, možki zbor; 9. V. Vodopivec: »Pri oknu«, mešani zbor.

Veselica je uspela v danih razmerah zelo dobro. To se je zahvaliti zavednosti naših fantov in deklet, ki razumejo, da je v slogi moč. Kajti spraviti v tako nepristopnih krajih zbor štirideset mladeničev in mladenk skupaj in jih potem dobro izvežbati za nastop, to je za društvo vrlo častno. Treba je še nadalje vstrajati na tej poti in pritegniti v društvo, bodisi v pevski zbor ali igralsko skupino, vsakogar, ki bi mogel s svojim sodelovanjem pripomoči društvu do čim lepšega napredka. Res je, da je vas raztresena kakor povsod v gorah po vsej kotlini in da imajo nekateri člani precej daleč do društvene sobe, vendar naj jim služi v zadoščenje, da je njih zasluga za društvo potem toliko večja, ako mu žrtvujejo vse svoje moči.

Razume se samo ob sebi, da je tako navdušenje obrodilo lepe uspehe pri petju in ravno tako pri igrah. S pridnim vežbanjem bi se mogel zbor izobraziti tako, da bi lahko tekmoval z vsakim drugim. Za igre ima zbor na razpolago dobre igralske moči. Med možkimi so nam bili nekateri znani že izza prejšnjih veselic najbolje; pri tej zadnji veselici pa smo se mogli prepričati, da so tudi med ženskami dobre igralko, prav zares dobre. Veseli nas še posebno, da moremo to tukaj ugotoviti. Trdno smo prepričani, da v bodoče ne bo samo tako dobro ampak še bolje.

SPORT.

SPORTNI ODSEK G. S. O. je na svoji seji, dne 12. junija t. l. sklenil, da se bode odslej imenoval Sportni odsek G. S. O., Sportni klub »Sparta«. Klub bode v kratkem ustanovil nogometni pododsek, ki bode, kakor hitro se rešijo tehtne ovire, začel z tre-

ningom. Zato se gorinavedeni klub obrača na vse ljubitelje nogometa (football-a), ki jih zanima ta sport, da se zgledajo v društveni pisarni na Travniku št. 12, I. nadstr. ob uradnih urah, t. i. od 15.—18. Sportni klub »Sparta«.

Plavanje.

LAVANJE je najboljša telesna vaja in bi moralo biti razširjeno med vsem narodom; noben sport ne učinkuje bolje za ohranitev in okrepitev telesne moči in zdravja. Tako so nemška oblastva že zdavnaj pozivala nemški narod h gojitvi tega sporta v prepričanju, da bo s tem oživila narodna moč in hrabrost. Danes se žilavi nemški narod, izčrpan in izmučen vsled svetovne vojne, vrača z vso vnemo in polnim prepričanjem k sportu — zlasti k plavalnemu sportu, zavedajoč se, da bo le z vsesplošno obnovo privedel svoje izčrpane fizične sile v prejšnje stanje moči, zdravja in svežosti. Z vso organizatorično zmožnostjo so nemški sportni krogi pričeli organizirati mladino v strogo discipliniranih organizacijah, ki uživajo od strani vlade veliko moralno kakor tudi materijalno podporo.

Skoraj vsake dan čitamo v nemških listih o otvoritvi kakega novega kopaljšča in drugih institucij telesne vzgoje. V zadnjem času je bila otvorjena v Berlinu celo visoka šola za telesno vzgojo.

Tudi v Italiji mnogo skrbi vlada, sosebno vojaška oblast, za telesno vzgojo mladeži. Sploh posvečajo danes po celém svetu vlade in vzgojitelji vso svojo pažnjo telesni vzgoji.

Slovenci v Julijski Krajini smo pa prepuščeni samim sebi. Za to moramo napeti vse sile in organizirati po vsej deželi mladino v organizacijo za telesno vzgojo. A tudi mladina sama naj se pobriga in sama prične intenzivno pečati se s sportom in telovadbo. Sedaj je najlepši čas za plavalni sport. V vseh vaseh ob Soči in Vipavi in ob morju naj se združijo mladeniči v plavalne klube. Ustanovitev teh klubov naj se naznani uredništvu »Prosvete«.

Ni ga sporta ki bi bil bolj koristen od plavanja. Pri plavanju se giblje človeško telo enakomerno, vse mišice telesa so podvržene skupnemu delovanju, pljuča so prisiljena delovati veliko več kakor normalno, enakomerno pa s kretnjami miškulature, to-

rej se razvija sistematično proces delovanja miškulturnih in dihalnih organov.

Plavanje združuje obenem telesne vaje z negovanjem telesa, torej je telovadba miškulature in dihanja združena z učinkom kopanja. Vsak gibljaj pri plavanju prisili vse mišice, najmočnejše in najslabše, k enakomernemu delovanju, in to brez močnih udarcev, prenapenjanja in potenja. Plavač dobi enakomerno in polno razvito telo, močne prsi, jako srce in močna pljuča, telo se torej razvija v idealnem smislu. Plavanje ima prednosti, ki jih ne more nuditi nobena druga sportna panoga, ker je plavanje telovadba srca in pljuč ter mišic, združena z dobrodejnimi učinki pri kopanju, in sicer: kemično, ker tvori voda važno podlago za vsako telesno negovanje. Solna voda (morje) deluje poleg tega ugodno oživljajoče na kožne živce, ki so važni za cirkulacijo krvi; mehanično, ker povzroča pritisk vode in tudi valovi na prsno površino gibajočega se telesa globlje dihanje in hitrejšo cirkulacijo krvi; termično, ker povzroča svežost vode razširjenje kožnih krvnih cevi, kar deluje na cirkulacijo krvi in delovanje dihalnih organov.

Ti glavni učinki delujejo na telo z vsemi svojimi dobrinami, telo postaja krepko, elastično ter tudi duševno razpoloženje dobro.

Vse to velja za oba spola, je pa še posebno važno za ženske. Žensko telo, ki ga čestokrat kviri neumna moda, se pri plavanju giblje popolnoma prosto, miškulatura in dihalni organi pridejo popolnoma do veljave in skupnega delovanja. V ženski se razvija zdravje in svežost. Take ženske so v prvi vrsti poklicane, da nam vzgojijo zdrav in krepak naraščaj, ki se ho mogel telesno in duševno uspešno meriti z drugimi narodi.

Plavalni sport je najbolj ljudski sport, ker je najcenejši in mogoč povsod.

Mladina oprimi se te telovadbe.

(Po »Sportu«.)

Propagandna stafeta po Ljubljani.

V nedeljo, dne 25. t. m., se je vršila po ljubljanskih ulicah stafetna tekma. Za ta stafetni tek je vladalo med sportnimi krogi veliko zanimanje, predvsem zato, ker se je obetal hud in oster boj med stafetama Ilirija I. in Primorje I.

Takoj od starta je vodilo Primorje I. s Korošcem in obdržalo vodstvo do četrte proge, kjer je morala prepustiti prvo mesto Vidmajerju od Ilirije I. Stare in Valtrič (Primorje) sta pridobila sicer dosti izgubljenega terena, a prehiteti tekmecev vendar ništa več mogla. Na zadnji predaji Pred pošto je dobil Beneš (Ilirija I.) palico nad pet korakov pred Perperjem (Primorje I.), ki je izgubil še par korakov,

ker ni računal na oster ovinek Pred pošto in sprintal preostro, vsled česar se je zalotel med občinstvo. A vendar je dohitel že pri kavarni Zvezda tekača Ilirije in dosegel cilj, ki je bil pred nunsko cerkvijo, kakih šest korakov pred svojim konkurentom v času 5.01. Par desetink sekunde pozneje je prispela Ilirija 5 metrov razdalje, sto metrov za njo kot tretji Jadran I. Najinteresantnejše faze teka so bile boj med Špitzerjem (Primorje I.) in Vidmajerjem (Ilirija I.) na Resljevi cesti in boj Perper — Beneš na zadnji progi pred ciljem po Šelenburgovi ulici. Od cilja so se formirali tekači v četverorede z zmagalno stafeto Primorja na čelu do Narodnega doma.

Orlovske siavnosti v Brnu.

V času od 9. do 16. avgusta t. l. prinedi čehoslovaški Orel skupno z Jugoslovensko Orlovsko Zvezo in Mednarodno Unijo kat. telovadcev (Pariz) veliko orlovsko slavnost. Poleg mednarodnih tekem se bo pri tej priliki vršila prva tekma Slov. Orlovske Zveze in prva tekma Čehoslovaškega Orla. Javna telovadba bo ob enem prvi nastop celotnega Čehoslovaškega Orla. 2. slovenski orlovski tabor in 4. nastop Mednarodne Unije.

Istočasno se vrše nastopi noš in demonstracije narodnih običajev, narodne zabave, gospodarska in orlovska razstava, velesojem, izleti v Prago, Maccho, Tatro, Velehrad, Oberamergau itd.

Tribune za gledalce so ogromne: prostora bodo imele za 100.000 gledalcev. Od Jugoslovenskega Orla je bilo priglasiženih začetkom junija 406 Slovencev in 242 Hrvatov. To so po večini telovadci in telovadke.

Tekma za prvenstvo Jugoslovenskega Sokolskega Saveza.

JUGOSLOVENSKI vsesokolski zlet v Ljubljani je s tekmo za prvenstvo Jugoslovenskega Sokolskega Saveza o binkoštnih praznikih prav za prav že pričel. Te tekme so silno težke in stavijo na telovadce ogromne zahteve: posledica tega je, da se je tekme moglo udeležiti le malo število tekmovalcev, toda ti so najboljši cvet jugoslovenskega Sokolstva. Zadnja tekma te vrste je bila leta 1912 v Pragi, pri kateri je dosegel Slovenec Stane Vidmar prvenstvo. Takrat je tekmovalo 35 Sokolov, med njimi je bilo 10 Jugoslovenov. Na zletu leta 1920 v Pragi se je vršila tekma za prvenstvo Č. O. S. (Česke obci sokolske), katere se je udeležilo samo 15 telovadcev. Za letošnji jugoslovenski vsesokolski zlet je bilo priglasiženih 11 tekmovalcev, tekme na se je udeležilo le 9. Tekma je trajala ves dopoldan in do 3. popoldne. Po triurnem odmoru se je nato zopet nadaljevala. Sodelila sta Jože Smrtnik iz Celja in marsikateremu Goričanu znani Vilko Kukec iz Žalca. Tekma je začela v prostih vajah in se nadaljevala na drogu, bradlji, krogih in koniu, v skoku v višino, metanju krogle, teku in plavanju. Na vsakem orodju je bila po ena predpisana in ena poljubna vaja. Takoi od začetka je bilo opaziti, da bo borba za prvenstvo med br. Drgancem, Šumijem in Štukljem. Drganc je bil dolgo časa za

par točk spredaj, Šumija je tiščala k tlom smola na drogu, Štuklja pa slab uspeh pri prostih vajah. Ko so po končani orodni telovadbi še skakali, je bila ta trojica skoraj enaka. Drganc je bil le za eno četrtniko točke pred Štukljem in pol točke pred Šumijem; pri metanju krogle, teku in plavanju pa je ostala dva pustil daleč za seboj.

Končni rezultat tekme je sledeči: od 150 točk je dosegel: I. Drganc Stane, Ljubljana I., župa Ljubljana I., 133 točk, 88,67%; II. Šumi Peter, Ljubljana, župa Ljubljana, 119,5 točk, 79,67%; III. Štukelj Leon Novo mesto, župa Novo mesto, 113,75 točk, 75,83%; 4. Simončič Vlado, Ljubljana, župa Ljubljana, 104,25 točk, 69,50%; 4. Porenta Iv., Ljubljana I., župa Ljubljana I., 104,25 točke, 69,50%; 5. Hlastan Slavko, Ljubljana I., župa Ljubljana I., 95,25 točk, 63,50%; 7. Smole Daroslav, Logatec, župa Ljubljana I., 75,25 točk, 50,17%; 7. Primožič Ciril, Kamnik, župa Ljubljana I., 72.— točk, 48%; 8. Delak Anton, Krelka, župa Tuzla 42.— točk, 28%. Vsi tekmovalci so Slovenci, izmed njih je vsem posebno imponiral Smole, star mednarodni tekmovallec, ki je kljub temu, da je izgubil v vojni oko in tri prste na roki, dosegel tako časten uspeh. Občinstvo, katerega ni bilo mnogo, je ves čas pazno zasledovalo potek tekme in odšlo s prepričanjem, da bodo Jugosloveni mogli postaviti res dobro vrsto, ki bo uspešno tekmovala pri mednarodni tekmi, posebno alko se pritegne še br. Vidmar.

I. jugoslovenski sokolski zlet.

Telovadišče vsesokolskega zleta. Dela na telovadišču za vsesokolski zlet so v polnem tiru ter stojijo že ogrodia vseh štirih tribun. Telovadišče bo pravočasno dovršeno, tako da nastopi naraščaj dne 23. julija kot prvi na ogromnem in krasno izdelanem telovadišču.

Prireditveni odsek ima nalogo skrbeti za zletne dni za razne zabave in druge prireditve. Odseku se je posrečilo pridobiti za razne koncerte, ki se vršijo v zletnih dneh, najboljšie operne pevce in pevke, sodelovanje Glasbene Matice v Ljubljani, pevskega društva Lisinski iz Zagreba in kvartet Zilka. Razen tega se vrše v predzletnih in v zletnih dneh gleda-

liške predstave in razni koncerti. Glavne prireditve se vršijo na veseličnem prostoru pod Tivolijem, kjer je telovadišče Ljubljanskega Sokola. Veselični prostor bo v to svrhu prirejen ter bodo postavljeni razni paviljoni. Zadnji dan zletnih dni se vrši na tem prostoru poslovični večer. Listi poročajo, da se vpri-zore ob zletnih dnevih v opernem gledišču štiri opere in sicer: Musorgski »Boris Godunov«, Smetana »Prodana nevesta« in »Dalibor« ter Charpentierjeva »Luisa«.

Za prenočevanje tujcev ob vsesokolskem zletu v Ljubljani bodo rezervirana vsa mestna šolska poslopja ter neuporabljeni prostor v treh vojašnicah.

DIJAŠKI VESTNIK.

II. dijaški prosvetni tečaj.

POLOŽAJ našega ljudstva v Primorju je vsled odcepitve od njega naravnega telesa nadvse težaven in resen. Ogrožena ni le eksistenca posameznikov, ampak tudi eksistenca naroda samega. Nebroj perečih vprašanih se grozeče odpira pred nami in nujno zahteva rešitve. Dijaštvo je oni faktor, v čigar rokah leži bodočnost naroda. Od njega, kako bo ono v najbližji bodočnosti ta vprašanja reševalo, zavisi narodova usoda. Ako jih rešujemo z vztrajnim delom, brez lahkomiselnosti in sentimentalnosti, moremo upati na izboljšanje našega težavnega položaja, če pa se ta vprašanja zanemarijo ali pa rešijo enostransko, potem pademo nujno v tok močnejšega, z vsemi sredstvi razpolagajočega nasprotnika. Le v delu, tovariši, je naša rešitev! Proč z malodušnimi mislimi, ki so vzrok vseh neuspehov!

Predno pa pristopimo k delu samemu, moramo odgovoriti na dve vprašanji, da ne bo naše delo Sisyfovo delo, namreč: kaj naj delamo, da bo naše delo smotreno, in kako naj delamo, da bo uspešno? Dobiti odgovor na ti dve vprašanji, je naloga dijaka, uporabiti dobljene rezultate pa je njegova naloga, ko stopi po dovršenih študijah med narod. Taka priprava, jasna zavest, kaj in kako delati, je vsakemu delu neobhodno potrebna in pogoj za njegov uspeh.

Da opozori naše dijaštvo, srednješolsko in akademsko, na najvažnejša in najbolj pereča vprašanja, ki se stavlajo pred nas, in da jih zanie zainteresira, je sklenilo akad. fer. društvo »Adrija« v Gorici prirediti o počitnicah na Primorskem II. prosvetni tečaj, ki naj bi pokazal našemu dijaštvu na nekatera za nas najaktualnejša vprašanja. O tem nam je pred kratkim govoril Radojčič;*) njegovega programatično zamišljenega načrta se je v glavnem držalo

*) Njegovo predavanje: »Delo dijaštva za narod,« ki je naravnost programatično delo, je izšlo pred kratkim v posebni brošuri, ki je ne moremo dovolj toplo priporočati. Dobi se tudi pri akad. fer. društvu »Adrija« v Gorici.

tudi podpisano društvo pri izbi temi za prosvetni tečaj. Radojčičev načrt za delo dijaštva med ljudstvom obsega 3 glavne točke:

1. Delo za narodno higijeno, ker le čvrst in zdrav narod je zmožen razvoja.

2. Delo za gospodarsko povzdigo ljudstva, ker se gospodarsko slabo stoječi narod ne more upirati gospodarsko močnejšemu.

3. Prosvetna vprašanja, ker z izgubo lastne kulture je narod končal s svojim življenjem kot narod, za kar imamo, žal le preveč zgledov iz zgodovine in sedanjosti.

Tem trem točkam odgovarjajo teme, ki se bodo obravnavale na II. počitniškem prosvetnem tečaju in sicer:

1. Delo dijaštva med ljudstvom (splošno).
2. Prosvetna vprašanja.
3. Narona higijena.
4. Geografske prilike Primorja in gospodarska struktura.
5. Kritika kapitalističnega družabnega reda.
6. Lekci proti nedostatkom vladajočega kapitalizma.
7. O zadružništvu.

Vprašanja, kakor: alkoholizem, tuberkuloza, zasedbeni kapitalizem, analfabetstvo, itd. itd., ki imajo tako usodne posledice za naše ljudstvo in vprašanja, kako tako zlo odstraniti, kako povzdigniti narodovo odpornost in kako ohraniti njegovo individualnost, to so vprašanja, ki morajo zanimati vsakega inteligenta, ki noče, da ga diči samo egoizem tone živali, ampak predvsem čut do trpečega ljudstva in do človeške družbe sploh.

Prosvetni tečaj se priredi sredi avgusta in bo trajal 3 dni. Vršil se bo pod milim nebom, vrh našega Nanosa, v čistem planinskem zraku, tako da bo združen s krasnim izletom na našo Vipavsko stran in nudil obilo užitka. Tudi stroški bodo, če si vsak naloži nekaj v nahrbtnik, razmeroma majhni. Natančnejša pojasnila se bodo pravočasno objavila v časopisih. Opozarjamo pa že sedaj vse srednje- in visokošolce, da se zanesljivo v čim večjem številu udeležijo tega tečaja in da agitirajo tudi pri drugih tovariših, ki ne bodo brali teh vrstic. Pokažimo, da nismo mladina brez idealov in da nas je mnogo, ki nam je na srcu blagor naroda.

Akad. fer. društvo »Adrija« v Gorici.

Književnost.

Gradnik Alojzij: »Pot bolesti«. V Ljubljani 1922. Str. 100. Najnovejša zbirka Alojzija Gradnika »Pot bolesti« je izšla te dni v Ljubljani v založbi »Jug«. Cena nevezanemu izvodu 10 Din., vezanemu 13 Din. V založbi »Jug« se dobe poleg tega še krasne, v usnje vezani izvodi z originalnim pesnikovim podpisom po 30 Din. Teh izvodov je samo 200 na razpolago.

V tej zbirki opeva pesnik našo goriško domovino. Kritike se izražajo o knjigi zelo laskavo. »Pesnik išče sladkih besedi in najlepših boj, da opisuje svojo solnčno goriško domovino, ki jo z neizmerno ljubezijo ljubi verno ter plaka nad njo razrušeno.... Noben begunec ni izrazil lepše in strastnejše svoje bolesti, da je izgubil raj svoje mladosti in moške dobe kakor Gradnik. Njegovi verzi resnično pretresajo. V spominih roma po izgubljenem paradizu in poje o Gorici, Kostanjevici, Solkanu, Brdih, Šmartnem, Renčah, na grobu Erjavčevem, o Cerknem, Medani... kliče vse gore, reke in doline po imenu, roti sence pokojnikov poetov in znanstvenikov, se ozira na vse strani po prostranem obzorju, — plaka, a se nadeja in veruje... V mladino zaupa Gradnik: »Usoda naša je zdaj v vas, mladini! Bodite seme, če ste zdrobljen snop!«

Tako govori kritika. Mi, njegovi ožji rojaki, bomo pridno segali po knjigi.

Orlovska koračnica. Ustredni Rada Orla Československého v Brnu je izdala orlovske koračnice »Dvignite, Orli!«, ki jo je vzglasbil naš marljiv skladatelj Vinko Vodopivec. Koračnica je prirejena za godbo na trobila.

Simon Gregorčič (Stribny Dominik.) Na jugoslovenskem književnem trgu je izšla najnovejša knjiga o velikem slovenskem pesniku, našem podkrnskim rojakom, Simonu Gregorčiču. Knjiga je slovenski prevod češkega spisa mladega, žalibog že pokojnega učenjaka. Po kratki biografiji Gregorčiča podaja podrobno, z vso znanstveno metodo a vendar poljubno napisano analizo Gregorčičovega pesniškega dela. Iz vsega dela odseva ne samo temeljito znanje predmeta, ker ga je pisatelj vseskozi preštudiral, ampak tudi velika pisateljeva ljubezen do Gregorčiča in njegovega naroda. Odkar je Čelakovski pred devetdesetimi leti pisal o Prešernu, nismo dobili iz Češkega peresa s takim znanjem in tako ljubeznivo pisane knjige o kakem slovenskem pisatelju. Saj se skoro lahko reče, da niti mi sami nimamo o nobenem našem pisatelju tako podrobno pisane razprave, kakor je ta češka. Tako je knjiga znamenit pojav tudi na polju naše znanstvene književnosti, prekrasen spomenik češkoslovenske vzajemnosti, ljubiteljem Gregorčičeve pesmi, posebno nam, njegovim rojakom, pa najlepši velikonočni dar.

Slovanska slovstvena zgodovina. V založbi praškega narodnega muzeja je izšel prvi zvezek Machalove slovanske slovstvene zgodovine, ki obsega slovstveno zgodovino do renesanse slovanstva. Knjiga je izšla v ciklusu »Novočeške biblioteke«.

»Ljubljanski Zvon«, Štev. 6, prinaša to-le vsebino: France Weber: O umetniškem ustvarjanju. — Juš Kozak: Tehnica. — Ivan Lah: Angelin Hidar. — Pastuškim: Pesmi. — Ivan Zorec: Beg Bukovac. — A. Debeljak: Gustav Flaubert. — Marija Kme-

tova: Pogovor. — Zvonimir Kosem: Avrelija. — Janko Glaser: Elegija. — Književna poročila. — Kronika. — Nove knjige.

Ibsen Henrik: »Gospa z morja«. Igra v petih dejanjih. Iz norveščine preložil Vojeslav Moleta. V Ljubljani 1922. Založila Tiskovna zadruga. Str. 160. Cena Din. 15, po pošti 1 Din. več. S to knjigo je začela Tiskovna zadruga izdajati v slovenskih prevodih Vojeslava Moleta vrsto najboljših dramatičnih spisov prvega nordijskega dramatika Henrika Ibsena. Ibsenova dela pomenjajo važem prelom v razvoju modernega gledališča ter so že davnaj prešla v svetovno literaturo. Zato moremo le z veseljem pozdraviti, da se pojavijo tudi v slovenskem jeziku. »Gospa z morja« je eden izmed onih Ibsenovih umotvorov, v katerih se peča pisatelj s problemom zakona. Prevodu »Gospa z morja« bodo sledili prevodi ostalih najvažnejših Ibsenovih dram. Študije o Ibsenu pa izidejo pozneje v zvezku zbirke »Pota in cilji«, posvečenem skandinavskim pisateljem. Lepo opremljena knjiga se naroča pri Tiskovni zadrugi v Ljubljani, Prešernova ulica 54.

Andrejev: »Plat zvona«. V založbi Tiskovne zadruge v Ljubljani je pred nekaj dnevi izšla knjiga: Andrejev, »Plat zvona«. Str. 132. Cena 12 Din.

Kočevar Fr.: Mlinarjev Janez, slovenski junak ali uplemenitba Teharčanov. Po narodni pripovedki iz srede XV. veka. V založbi Goričar & Leskošek je izšel šesti natis te ljudske knjige.

Vrhovnik Ivan: Slava Podlimbarskemu! Narodnemu mučeniku Franu Masliju v spomin. — Izdali in založili Šentpeterski podružnici Družbe sv. C. in M. v Ljubljani, 1922. Strani 62. Cena Din. 5. Pokojnikov prijatelj je napisal to prelepo delce o Podlimbarskem. Pokojnikovi dnevnik, pisma, spisi, razni tiskani viri in ustna izročila so bili material. Na čelu sta soneta »Domovina«, ki ju je spesnil in objavil pokojnik jedva 20 let star. Nato slede poglavja: Mladost. — Vojak. — V pokoju. — Pregnanec. — Človek. — Slovenec. — Jugoslovan. — Slovan. — Pisatelj. — Proslava. — Reki iz »Gosp. Frania«. Sredaj je slika po fotografiji z avtogramom. Tehna knjižica se dobiva pri ge. Mihaeli Šega, glavni kolodvor v Ljubljani. Prodaja se na korist naše šolske družbe. Priporočati jo pač ni treba, ker kupi si jo vsakdo, ki je zaveden Jugosloven.

Nova angleška revija za slovanska vprašanja. V Londonu je pričela izhajati »The Slavonic Review« pod uredništvom Bernharda Paresa, Setona Watsona in Herolda Williamsa. V prvi številki piše predsednik Masaryk o položaju slovanstva v novi Evropi, nadalje pišejo naš Vatroslav Jagić, Rus Peter Struve i. dr.

»Kuhinja pri Kraljici Gospi nožici«. Roman. Spisal Anatol France. Izdala in založila Zvezna tiskarna v Ljubljani, Marijin trg št. 8. Cena broš. knjigi 9 Din., vez. 11 Din.

»Malenkosti«. Spisal Ivan Albrecht. Izdala in založila Zvezna tiskarna v Ljubljani, Marijin trg 8. Cena broš. zvezku 6 Din.

Gospodin Franjo v domovini.

Iz Ljubljane prihaja vest, da so prepeljali pred nekaterimi dnevi zemeljske ostanke gospoda Frana Maslja—Podlimbarskega v domovino.

Podlimbarski je bil ob izbruhu vojne interniran kot političen osumljenec. Mehka poetična narava ni mogla prenesti trpljenja pregnanstva: še predno se je zrušila preganjalca — Avstrija — v prah, je Podlimbarski obnemogel in umrl v tujini. Šempeterska C. M. podružnica v Ljubljani si je štela v nalogo, da oskrbi prevoz njegovih zemeljskih ostankov v domovino.

Fran Maselj je bil slovenski pisatelj, ki je pisal pod psevdonimom Podlimbarski. Glavno njegovo delo je roman iz bosanskega življenja »Gospodin Franjo«. Ob izbruhu vojne je bil roman konfisciran, češ, da je pisan v protidržavnem smislu, njegov pisatelj pa je romal v senci bajonetov v pregnanstvo. Po maslovu tega svojega romana je dobil Fran Maselj — Podlimbarski svoje popularno ime. Vsej Sloveniji je danes znan kot »Gospodin Franjo«.

V soboto, dne 24. junija t. l. so položili zadnje zemeljske ostanke »Gospodina Franja« ik večnemu počitku v domači zemlji. Njegova zadnja pot je bila veličastna. Na tisoče in tisoče ljubljanskega prebivalstva se je nabralo, da izkaže zadnjo čast narodnemu mučeniku. Po vseh ulicah in cestah, kjer se je pomikal veličasten žalni sprevod, je tvorila šolska mladina in mnogobrojno občinstvo gost špalir. Pred Narodnim domom pa je stala večtisočglava množica ljudi. Ob pol 16. so prenesli krsto pred Narodni dom, nakar jo je monsignor Tomo Zupan ob asistenci župnika Ivana Vrhovnika in dr. Žiberta blagoslovil. — Zveza pevskih društev pod vodstvom g. Hubada je zapela pretresljivo žalostinko »Vigred se povrne«.

Nato se je razvil sprevod, ki ga je otvorila kavalkada Sokolov z zastavo, sledila je vojaška godba pod vodstvom dr. Čerina, oddelek vojaštva, Sokol-

stvo s starešinstvom na čelu, ljubljanske srednje šole, godba »Zveze jugoslovenskih železničarjev«, zastave »Slavca« in »Ljubljanskega Zvona«. Sledili so prekrasni veneci raznih korporacij, med njimi trnjevi venec šempeterske C. M. družbe z napisom »Gospodin Franjo«. Za tem mrtvaški voz z zemeljskimi ostanki pokojnika, ki ga je spremljala častna straža vojaštva in Sokolstva. Za vozom so korakali pokojnikovi sorodniki in prijatelji ter rojaki iz rodne vasi. Nadalje pokrajinski namestnik g. Ivan Hribar, general Dokič, mnogoštevilni častniški zbor, generalni konzul češke republike dr. Otokar Beneš, vladni komisar dr. Senekovič, zastopniki raznih civilnih oblasti, društvo leposlovcev in umetnikov, zastopniki društva novinarjev itd. Sprevod je zaključil oddelek vojaštva. Po celi poti do Sv. Križa je stalo na tisoče in tisoče občinstva in Ljubljana je dostojno počastila spomin »Gospodina Franja«. Na pokopališču pri Sv. Križu so položili krsto začasno v grobnico rodbine Furlan. Pevska društva so zapela »Le po našo domovino« in »Naprej zastava Slave«. Na grobu pa sta se poslovila od pokojnika dr. Ivan Lah in župnik Fran S. Finžgar, ki sta v svojem govoru omenila zaslužno polkoinikovo delo za narod. Občinstvo na pokopališču je bilo globoko ganjeno.

Gospodin Franjo je umrl. Toda njegov duh je ostal med narodom.

Slava spominu velikega narodnega mučenika.

Po izvršenem pomembnem opravilu na grobu Podlimbarskega je monsignor Tomo Zupan z gospodom župnikom Vrhovnikom in dr. Žibertom opravil kratko molitev tudi na grobu Harambaše, kjer je bil od šempeterske C. M. podružnice položen krsto venec z narodnim trakom in napisom: Podlimbarski — prijatelju Harambaši. Pevski zbor pa je zapel v srce segajočo žalostinko: Blagor mu!

Razno.

Svetovno znani arheolog Fr. Bulić se je vrnil te dni s potovanja po Belgiji, Holandski, Angliji, Franciji in Avstriji v Split. V Bruslju je prisostoval kot delegat beogradskega in zagrebškega vseučilišča proslavi stopetdesetletnice tamkajšnjega vseučilišča. Kot jugoslovenski zastopnik je pozdravil tudi belgijskega kralja in kraljico ter znane belgijske heroje za časa svetovne vojne. Udeležil se je tudi kongresa »Unije Accademique Internationale«, zveze vseh evropskih, afriških in azijskih vseučilišč. Kongres se je bavil z nadaljevanjem znanstvenega dela »Corpus inscriptionum latinarum et graecarum«, ki je do sedaj izdajala akademija v Berlinu. Nemci se kongresa niso mogli udeležiti. V Bruslju je spoznal Bulić tudi mladega jezuita Peetersa, ki se je dobro naučil našega jezika in cirilice ter namerava potovati v

Dalmacijo, kjer bo zbiral podatke o dalmatinskih svetnikih in proučil zgodovino Stjepana Dečanskega. Iz Bruslja je potoval na Holandsko, ki ima dobro valuto, dobro mleko in sir, dober tobak in dobro čokolado. V Antverpnu je obiskal staro tiskarno, kjer je bilo tiskano delo »De regno Croatiae et Dalmatiae.« Obiskal je tudi muzej Plantin-Moretus, kjer so shranjeni vsi tiskarski predmeti iz sedemnajstega stoletja. V ondonu je posetil znano Miss Hrističevo, v Farnboroughu pa kripto, kjer so shraniene kosti Napoleona III. in Evgenije, ki je rada prihajala v naše kraje. Tam živi tudi bivši ruski general Gerome Bonaparte. V Parizu je posetil svoje in naše prijatelje, odkoder se je vrnil preko Nemčije in Dunaja v domovino.

Odg. ur. Rom. Cef, tiska »Narodna Tiskarna« v Gorici